

Stockflecke

P. f. 173

Theol. P. VIII. 367 641.

EXPLICATIO

ἡλεγκτικῆ
Evangelii Dominicæ quintæ
post Epiphan.

Quam

DEO DUCE

P R E S I D E

Dn.

IOHANNES GERHARDO

DOCTORE ET PROFESSORE

Theologo, p. t. Academiæ Jenensis Re-
ctore, & Theol. Facult. Decano.

Suo

*Preceptore, Patrono, & Fautore summo
observantiæ genere colendo*

Publicè

ventilandam proponit

DAVID TANCKEN

Wismar: Megap.

ad diem Octobris

ANNO M. DC. XVII.

JENÆ

Typis TOBIAE STEINMANNI.

EXPLICATIO

Evangelii Dominici quatuor

per d. d. d.

JOHANNES GERHARDUS

DOCTOR ET PROFESSOR

DAVID TÄMCKEN

Anno MDCCLXIII

LENAE

apud Thomae Schenckii

שש

EVANGELIUM

DOMINICA V. POST EPI.
phaniorum.

Matth. 13. à v. 24. usq. ad v. 31.

THESIS I.

Quod de Salomone 1. Reg. 4. v. 32. 33. *Prooimium*

dicitur, ipsum multas parabolâs prolocutum fuisse: illud etiam de Christo cœlesti Salomone Matth. 12. v. 41. rectè dici posse, Evangelista noster Matthæus in præsentî cap. 13. satis clarè testatur. Enarrat hic septem parabolâs 1. Seminantis, 2. zizaniorum, 3. Seminis sensim crescentis, 4. grani sinapis, 5. fermenti, 6. Thesauri & margaritæ, 7. Sagenæ missæ in mare: quæ præterquam quod varicinium Pl. 78. 2. erat implendum (vid. v. 37. hujus, cap.) etiam eo fine à Christo propositæ sunt, ut, quod à discipulis, munus Ecclesiasticum posthac obituris, in Epilogo cõcionis requirebat, exemplo scilicet prudentis patris familiæ è thesauro suo nova & vetera proferre, id ipse in officio suo prophetico præstaret. Sicut enim iste ex divite penu diversa pro diversitate personarum ac temporum edulia atq; delicias affatim promit, quæ desiderium expleant domesticorum: sic ipse Christus liberaliter & copiosè pro ratione personarum, locorum, temporum, salutis cibum impertiit, hic per parabolâs, à rebus notissimis desumptas, alio in loco per simplicem sermonem, rursum in alio per divina miracula, alibi alio modo, tanquam verus eruditæ linguæ doctor, Esa. 50. 4. suos auditores erudiens.

II. Antequam verò ad nostrâ parabolâ de zizanijs explicâ *Circum-*
tionem stantia.

tionem ipsam accedamus, quædam de Circumstantijs *temporis, loci,*
& *auditorum* delibare oportet.

Tempus

III. 1. Uno eodemq; *tempore* omnes parabolas, quæ hoc cap. apud Matth. describuntur, fuisse à Christo propositas, testatur ipse Evangelista, dum vers. 3. Christum *ὡς παραβολαῖς* (casu multitudinis) multa turbæ dixisse, & v. 53. *τὰς παραβολὰς ταύτας*, has, quas nempè enarraverat, parabolas absolvisse asserit. Articulus enim præpositivus *ὡς*, & pronomen demonstrativum *αὐτῶν*, in oratione subjectum indicant, & certi alicujus præcogniti mentionem fieri denotant.

IV. Priorem autem parabolam de seminante propositam fuisse illo ipso die, quò in concertationem cum Scribis & Phariseis ob miraculum ejecti demonij Christus venerat c. 12. v. 22, & seqq. & quo Mater & fratres (cognati) ipsius ipsum visitaverant ibid. v. 47. particulæ *τῆς* & *ἐκείνης* (ὡς *τῆς ἡμετέρας ἐκείνης* cap. 13. v. 1.) certum & jam significatum tempus indigittantes evincunt.

V. Quare eodem etiam die hanc nostram & reliquas enarratas fuisse parabolas extra dubitationem esse potest.

VI. Quidam tamen hic aliter sentiunt, nim. inter has parabolas & præcedentis cap. historias non esse ordinem continuum, cum Luc. 8. v. 19. historia de matre & fratribus, Christum accedentibus, parabolicæ Christi concioni postponatur: & hanc ob causam vocabulum dici apud Matth. c. 13. v. 1. pro *tempore*, ut aliàs interdum Synecdochicè sumitur, accipiunt, quod etiam Barrad. Tom. 2. l. 10. c. 1. Harm. fieri posse ait; ut sit sentus: in illo die, h. e. in illo tempore.

VII. Verùm, nos ob adjectas particulas *τῆς* & *ἐκείνης* sententiam illam & expositionem vocabuli dici locum hic habere posse constanter negamus. Addimus & hoc, habere nos duos Matth. & Marcum, eundem planè ordinem in descriptione historiarum istarum servantes, vide Matth. h. l. Marc. c. 4. v. 2. & c. 3. 31. id quod in indagando tempore, quò aliquid accidisse putatur, non leve argumentū esse solet. Lucas v. ordinem naturalem non tenuit, sed artificialem; quod apud Evangelistas non infrequens est.

VIII. Diem septimanæ certum si inquirere velimus, confensus est Marcus cum Lucâ. Ille cap. 4. v. 35. testatur, Christum *ve-*
sp̄ri, finitâ concione parabolicâ, *in ulteriores ripam transisse*, quod
hic:

hic cap 8. v. 22. factum affirmat *בַּיּוֹם הַיּוֹם הַזֶּה* 'quam quidem vo-
culam *יוֹם* vulgata versio exponit per unam (in una die) Eras. indefi-
nitè pro quodam (factum est quodam die): sed ex frequenti lectione
historiæ Evangelicæ deprehenditur, per *יוֹם הַיּוֹם הַזֶּה* vel *יוֹם הַיּוֹם הַזֶּה*
intelligi primum cujuslibet septimanæ diem, qui nobis Dies
Dominicus, & ideo die Dominico hanc à Christo concionem ha-
bitam fuisse dicendum esse. Confer. Marc. 16. v. 2. Luc. 24. vers. 1.
Ioh. 20. v. 1. Quæ appellatio desumpta est ex Mose, qui Gen. 1. v. 5.
scribit, quod post creationem lucis, ejusdemq; distinctionem à te-
nebris, facta sit *יוֹם אֶחָד* dies unus, sive primus; quam voculam
יוֹם LXX. verterunt per *יוֹם*, quâ item, quando primum mensis
sive septimanæ diem notare voluerunt, usi sunt, uti ex Exod. 40.
v. 2. Num. 1. v. 1. apparet.

IX. Diligens hæc temporis habitæ concionis indagatio in
piam veræ sanctificationis diei Dominica considerationem nos dedu-
cere debet, ut cogitemus, illam totam meritò pijs meditationibus,
studijs, operibus caritatis consecrandam, cum tam præclarâ con-
cione à Christo sanctificata sit, aliq; plura miracula in illâ accide-
rint. Hoc ipso die initium operis creationis factum est. Gen. 1. 5.
Hoc ipso die opus Redemptionis perfectum est. Joh. 20. v. 1. Hoc
ipso die opus sanctificationis cælitus misso Spiritu sancto inchoa-
tum est. Actor. 2. v. 1. Non igitur ille sine gravissima causa ad alia
trahendus est negotia non sacra, quæ die profesto seu communi
peragere possis.

X. 2. *Locus*, in quo hæc concio habita fuit, notatur v. 1. cap. 2. *Locus*.
& apud Marc. c. 4. v. 1. factum scil. id esse *ad mare*, nempe Galilææ,
quod alias mare Tiberiadis, & lacus vel stagnum Genzareth vo-
catur. Absolutè hic dicitur mare, eò quod juxta alia maria Chri-
stus nunquam docuit. Et erat tantum lacus magnus, dictus ma-
re more Hebræorum, quibus vocabulum *יָם* mare, à radice inu-
sitato *יָם* vel rectius *יָם* aquæ, generaliter significat, non
tantum magnum mare, sed etiam stagnum quodvis, adeò ut etiam
ad vas amplum in templo 1. Reg. 7. v. 23. transferatur.

XI. Colligebatur hoc stagnum ex concursu aquarum plu-
vialium, & ex fluxu Jordanis, qui per medium lacum transibat. O-
lim vocabatur Cinéreth Num. 34. v. 11. à quadam civitate, quæ
erat

erat in littore hujus maris, postea dicta Tiberias ab Herode Tetrarcha Galileæ, qui eam restauratam in honorem Tiberij Cæsaris eo nomine vocabat; unde quoq; eo tempore hoc mare Tiberiadis mare dictum fuit. De hoc mari vid. Joseph. lib. 3. belli Judæi. c. 18. Plin. lib. 5. c. 15.

XII. Notandum, in V.T. fieri mentionem 1. maris rubri, à colore aquæ, quæ quidem non ex origine rubra, sed ex contactu litrorum, in quibus est terra rubra, rubricantur. Aliam causam appellationis adfert Tornæus in Anal. sacris Tom. 1. p. 285. 2. Mediterranei, quod de oceano per occidentem egreditur. 3. Maris mortui, quod est in illà valle, in quâ olim pentapolis, i. e. quinque civitates Sodomorum: sic dictis; quia speciale habet, quod in nullo mari invenitur, ut quod mortuum est, non supernater, quantum vis leve sit, sed statim mergatur, quocirca nec naves in eo sustineri possunt. 4. Maris Cinereth vel Galileæ, quod est in Galilæa, vel stagnû Genzareth etiam à quodam loco vicino De his vide Tostatium super cap. 8. Matth.

XIII. Putat Theophyl. propter Matrem, ut illi debitam reverentiam exhiberet, Christum è domo ad mare exiisse, quæ antea inter prædicandum ipsum interpellaret. Chryl. factum id esse ait, propter causam mysticam, ut locus docendi indicaret, auditores amarus fuisse & intractabiles, instar maris: At verior sententia est, si post exantlatos labores docendi, sanandi & disputandi cum hostibus virulentis, Christum relaxandi animi gratia ad mare egressum esse dicamus; sed desiderio populi, verbum audiendi, nimis adverso, hunc longum sermonem instituisse.

XIV. Ad descriptionem Loci quoq; pertinet, quod Christus suos instituturus navim ingressus est, in eaq; consedit, quod propter multitudinem turbæ factum Chrysol. ait, ut sc. auditores faciem ejus aspicerent. Pulchrè Harmon. D. Chemnit. continuata cap. 61. inquit adumbrari eo sortem cathedræ Christi. *Mundum hunc esse instar maris ferventis, quod, quamvis furat & fremat, naves tamen admittit, quæ remi veliq; regantur, & ad siderum positum gubernata pericula omnia evadant, & ad portum tandem salvæ deducantur: ita ut mundus turbetur: Christi tamen cathedram alicubi, in eo locum inveniri, quæ verbo Dei, seu verâ Cynosura gubernata, & ab uno Deo, caelestiq;*

caelestis, ipse auxilio dependens, tandem inter medios fluctus conferretur.

XV. 3. *Auditor* Auditores describuntur vers. 2, quod fuerint de media plebe, & quidem dicitur, congregatam fuisse ad Christum turbam multam. Ea enim est fors Ecclesiae, ut, quò magis premarur, & oppugnetur, eò magis crescat & erumpat. Pharisei Christum cum suis extinctum volebant; sed numerus piorum indies magis magisque augeretur, plurimamque turba Christo adherescebat. Hæc de Circumstantiis. Sequitur parabola ipsa.

XVI. In parabolis, monent sapientes, non omnes apices considerandos, sed præcipuè scopum authoris, quid illa parabola velit, attendendum esse, cum non rarò quædam, ut ordo saltem constet, admisceri soleant: quædamodum nec in ijs, qui typum Christi in V. T. gesserunt, in singulis eorum factis hunc collocare oportet. Vid. Chryl. Hom. 65. in Matth. Sic scopus nostræ parabolæ est solari pios contra scandala in Ecclesia, quod aliquando tollenda.

XVII. Parabolæ nostræ Membra sunt tria. I. Ostenditur Ecclesiæ his in terris conditio. II. Qui fiat, quod in ea multi sunt hypocritæ, & bonis admixti mali. III. utrorumque fors & exitus.

XVIII. 1. *Conditio Ecclesiæ* innuitur v. 24. Simile factum est Regnum cælorum homini seminanti bonum semen in agro suo, v. 25. Cum autem creveret herba, apparuerunt etiam zizania.

XIX. Subjectum, de quo agitur, est Regnum cælorum vel cæli (nam quod cælorum dicitur, fit quod מַלְכוּת cæli, Hebræis careat numero singulari) quo intelligitur Regnum Christi, quod est triplex: 1. Regnum potentie, generale illud dominium super omnia Ecclesia. 2. Regnum gratie, spiritualis illa actio bonitatis & misericordie in tuorum & iudicio universali. Regnum Christi, ut in primo & tertio significatu accipitur, hic non intelligitur: quia quæ hic dicuntur, non ad generale illud Christi dominium pertinent, neque in cælis locum habent: nulla ibi zizania, nulla scandala, sed, ut secundo modo consideratur, nimirum pro regno gratie, quod est Ecclesia.

XX. Ecclesia v. iterum dupliciter consideratur, 1. ut militans.

taur in his terris. 2. ut triumphans in cœlo. De triumphante Ecclesia hic non agitur, sed de militante, ut quæ perficienda in futuro seculo, ante cuius adventum, per tempus messis significatum, hæc omnia accidere Christus adfirmat.

Cur Ecclesia militans dicatur regnum & regnum cœlorum.

XXI. Ecclesia igitur militans dicitur Regnum 1. ratione prædictionis. Mich. 4. v. 7. ubi Christus dicitur regnurus in monte Sion. 2. ratione servitutis legalis, in quâ ante Christi adventum tenebantur Judæi. Regnum verò cœlorum dicitur 1. quia maxime distincta est à regno mundano, & terreno, unde Christus Ioh. 18. v. 36. Regnum meum, inquit, non est de hoc mundo, & discipulos, regnum mundanum sibi imaginantes, corripit. Luc. 22. v. 29. 2. quia Christus, Dominus de cœlo 1. Cor. 15. v. 47. per verbû & sacramenta in illa regnat. Marc. 16. v. 15. 16. 3. quia cœlestia tantum quærit Rom. 14. v. 18. 4. quia cœlum patriam solummodo expectat. Phil. 3. v. 20. Col. 3. v. 1.

Comparata cum homine seminante &c.

XXII. Hoc Regnum (hæc Ecclesia) simile factum est homini seminanti bonum semen in agro suo. ^{ὁ σπείρων} rectius redditur per assimilatum esse, ut regnum cœlorum seu Ecclesia dicatur assimilata homini &c. Nam similitudo est inter ea, quæ verè sunt similia; nos verò hic facimus aliquam comparisonem, sensus est: Tale quid accidit in Ecclesia, quale, si quis seminet vel seminaverit bonum semen in agro suo. Testatur enim Beza in annor. in duobus libris scripturum se invenisse ^{πρωτότυπον} in Aorist. 1. quod magis ad parabolam quadrare videtur.

Quis homo seminans.

XXIII. Per hominem seminantem intelligitur filius hominis v. 37. seu homo, non communiter Quilibet, sicuti sumitur vox Iob. 29. 6. sed singulariter Christus æternus Dei filius, homo factus, ^{ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ} qui se periphrastice filium hominis vocat non idèd, quod in terris non habeat patrem, sed matrem tantum, & ita sit filius hominis sc. unius: Nam Masc. ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ huic explicationi repugnat. Neq; quod sciret, dum se filium hominis, non Dei diceret, neminem eâ appellatione scandalizari posse, quod Tostatus in Marth. opinatur, Qui, præterquam quod distinguere debeat inter scandalum datum & acceptum, nobis rationem dicat, cur ob scandalum illud Christus hoc loco ab appellatione Dei abstinuerit; non verò ob idem scandalum ab istis verbis, quibus sibi, licet homini, postea Regnum æternum & in Angelos imperium tribuit v. 41. sed hujus appellationis

lacionis rationes pulchrè notavit D. Chemn. part. 2. Harm. Evnag. 66
 p. 150. 1. Quod sit appellatio, à Daniele c. 7. v. 13. quò Christus h. 66
 1, respiciat, peculiariter Messix tributa. 2. Quod Christus verus sit 66
 homo. Cum enim filius Dei potuisset è terrà sibi creare carnem 66
 humanam, sicut Adam formatus fuit, vocat se Christus non *homi-* 66
nam tantum, sed *filium hominù*, qui scilicet ex Maria carnem af- 66
 sumserit, factus ita *filius hominù*. 3. Quod in Hebræà linguà excel- 66
 lentes & clari viri, existentes in magnà dignitate & autoritate, vo- 66
 centur *filij viri*; plebei verò & obscuri *filij hominum*: ideoq; Christum 66
 se etiam propter summam humilitatem & exinanitionem in for- 66
 mâ servi vocare *filium hominù*. Hæc Chemnit, qui etiam adhuc ali- 66
 am rationem addit d. 1.

XXIV. Comparatur verò Christus cum homine semi- *Causa comparationis,*
 nante vel agricolâ 1. *Ratione typi*, quem primus homo, primus a-
 gricola, gessit. Sicut enim Adam erat agricola, terramq; , cui Deus
 maledixerat, colebat, & suo labore illam fertiliorem reddere stu-
 debat. Gen. 3. v. 23. Sic etiam Christus, novissimus Adam 1. Cor. 15.
 45. omnia, quæ in Adam perdidimus, restituere summâ ope
 annitebatur. Consideretur ipsius labor Esa. 43. v. 24. c. 63. v. 1. fan-
 guineus sudor Luc. 22. v. 44. non simplex dolor & angor, sed *labore*
regi adheoria. Matth. 26. v. 28. Pf. 22. 2. *Ratione similitudinù cum agri-*
colâ. Agricola summo opere fertilitatè soli optat: Christus omninù ho-
 minù salutè 1. Tim. 2. v. 4. Agricola est sedulus, seminat, quo omnes
 cõprehenduntur labores, rationè antecedentes & consequentes:
 Christus est sedulus ad implendum nostri causa patris voluntatem.
 Pf. 40. v. 10. Agricola boni seminis est studiosus, non *Quid pro Quo*
 lulsis mandat: Christus verbum suum, bonum illud semen, Matth.
 13. 24. in Ecclesia prædicari jubet, Mar. 16. ver. 15. Agricola zizania
 suo tempore eradicat & igni mancipat, triticam in horreum colli-
 git: Christus omnes hæreses & scandala ex agro suo in die illo cen-
 sorio colliget & igni mancipabit: pios verò & bonos in patris re-
 gum congregabit. Matth. 13. v. 42. c. 25. v. 34. 41.

XXV. Sunt quidem & alij, qui seminant bonum semen, vi- *Apostoli &*
 delicet Apostoli, & Ecclesiæ doctores, qui pro Christo funguntur *Ecclesia dos*
 legatione 2. Cor. 5. v. 10. Christi sunt cooperarij 1. Cor. 3. v. 9. Sed *dores sunt*
 meritò hic Christus seminationem sibi soli vindicat, cum illos *etiam semi-*
 tantum ad culturam agri sui, tanquam instrumenta adhibeat, per *natores,*
 illos & in illis agar, illiq; sint tanquam ejus manus: ipse verò uni-
 cus

cus operis autor, à quo semen ipsum bonum, & profectus fructus: que omnis proficiscitur 1. Cor. 3. v. 7.

Quid bonū
semen?

XXVI. Per bonum semen propriè intelligitur verbum Regni, quod vocat v. 19. vel verbum Dei Luc. 8. v. 11. quod in corde seminatur. Ex illo enim divino & incorruptibili semine, per verbum Dei vivi & permanentis in æternum renascimur, 1. Pet. 3. v. 23. & per Evangelium filij Dei regniamur. 1. Cor. 4. 15. Hoc semen est verbum vitæ Joh. 6. v. 63 est potentia Dei in salutem omni credenti. Rom. 1. v. 16.

Verbum
Dei cur se-
men?

XXVII. Verbum Dei comparatur semini. 1. Quia in semine est calor naturalis: Verbum Dei est ignitum. Jer. 5. v. 14. 2. in semine est virtus nutrimentalis: verbum Dei etiam nutrit. Deut. 8. 3. Marth. 4. v. 4. 3. in semine est virtus penetrabilis, in terram jactum radicem figit: verbum quovis gladio acutius. Ebr. 4. v. 17. Et multis alijs modis verbum ex semine comparari potest, De quibus vide Clav. Theol. Re-
neccij lib. 2. p. 39, 40.

Cur Chris-
tus bonum
semen filios
regni vocat?

XXIIX. Christus in explicatione parabolæ bonum semen, quod
verf. 25. 29. 30. triticum vocat, dicit esse filios regni v. 38. Qui idcirco
bonum semen dicuntur, quod ex bono semine nati; non ex sangui-
nibus, neq; ex voluntate carnis, sed ex Deo Ioh. 1. v. 13. id est, ex
verbo veritatis. Iacob. 1. 18. Triticum v. pij appellantur aptissimæ
comparatione, quod sicut hoc in cribro duriter agitur, & con-
cutitur, ut sordes deorsum per foramina excidant; at bonum triti-
cum panis mundus fiat: sic & pij variè tententur & concutiantur,
ut qui minus sinceri sunt, cadant in prædam volucris & Parcis,
id est, diabolis: sinceri verò & constantes horreo Christi refer-
ventur.

Filii regni
duplices.

XXIX. Filij Regni a. sunt duplices. 1. secundum hominum existi-
mationē & judicium tales, qui describuntur Matt. 8. v. 12. de quib.
dicitur, quod sint ejiciendi in tenebras exteriores. 2. secundum di-
vinam prædestinationem tales, de quibus h. l. agitur. Electi dicuntur
filij Regni 1. quod cives sint & domestici regni cœlorum, nimirum
Ecclesiæ Christi. 2. quod digni fiant cœlesti Dei regno, & heredi-
tate bonorum illorum æternorum, quæ ipsis Deus præparavit.

Quid A-
ger?

XXX. Per Agrum Ecclesiam militantem denotari ex toto con-
textu apparet. Illius conditionem Christus descripturus, ab omni
maculâ eam nunquam in his terris futuram pronuntiat.
Cum n. multi, videntes in Ecclesia, quam Christus colligebat, con-
fusam.

fulam bonorum simul cum malis mixturam, offendi & quò minus
Ecclesiæ illius membra fierent, retardari possent; illorum animos
hac similitudine Christus præmunire voluit, ut, scientes aliam Ec-
clesiæ faciem his in terris nunquam sperandam, se patientiâ arma-
rent inter scandala, quibus turbari possent, infractam fidei con-
stantiam retinerent, & liberationem ab illis expectarent. De Rebus
mundi concionem instituere non opus erat, quem maximam par-
tem ex malis constare, lippis & tonsoribus notum erat. Confir-
mat nostram etiam sententiam ipsa comparatio, quæ instituitur
non inter Regnum mundi, sed inter regnum cælorum, (quod su-
pra Ecclesiam esse diximus) & agrum, ut in mediâ luce cæcutire
necessum sit, qui aliter statuere velit.

XXXI. Christus autem *agrum* vocat mundum v. 24. per Sy- *Cur Chris-*
nedochen gen. pro specie 1. quia in mundo colligitur Ecclesia *sus agrum*
2. habito respectu ad vaticinia, quæ testabantur, non solam Iudaï- *mundum*
sed & gentes Christo venturas in hæreditatem, & terminos terra *dicat?*
in possessionem. Psal. 2. v. 8. Esa. 49. v. 6. regnumq; Messia à mari
usq; ad mare extendi debere. Zach. 9. v. 10. 3. Ad vaticiniorum im-
pletionem; quoniam passim aratrum suum ducturus erat per o-
mnes mundi plagas, ut suum agrum excoleret in toto mundo, vi-
taq; semen spargeret. Transtulit igitur ad totum mundum, quod
parti tantum magis quadrabat.

XXXII. Comparatur Ecclesia agro aptissima similitudi- *Quare Ec-*
ne. Ut n. justo tempore, ager foditur, stercoreatur, seritur, irriga- *clesia com-*
tur, & nihil non adhibetur, quò fertilior evadat: sic etiam in ædifi- *paretur*
canda Ecclesiâ nihil omittendum, quod ad ejus incrementum fa- *agro.*
cere queat. Iam conciones legales proponendæ, jam Evangelicæ:
jam adhortationes ad piè vivendum, jam dehortationes a vitiis
instituendæ: nec sufficit una vice hunc Ecclesiæ agrum dignè co-
& minus oportuno, uti Paulus Timoth. suum adhortatur. 2. Epist.
4. v. 2. Hic est ager ille sanguinis, dictus Hæcel dama, pretio san-
guinis Christi emptus in sepulturam peregrinorum, i. e. nostri, qui
peregrinamur a Domino 2. Cor. 5. v. 6.

XXXIII. In hoc agro fidelis agricolæ operâ fideliter ex- *In Ecclesia*
culto, nil nisi bonum semen progeminare debebat. *Sed zizania.*
quid sit? cum crevisset herba, cum germinasset, cum-
pullu-

pullulasset, cum esset proxima ferendo fructui, apparuerunt etiam zizania v. 26.

Quid zizania?
zizania?

XXXIV. Per zizania Bellar. omnes simul facinorosos intelligit, cui adtipulantur Maldonatus, Beza, alijq; complures, verum, non promiscuè omnes hac voce facinorosos intelligi demonstratur 1. ex opposito semine. Quæ n. est ratio seminis, ea etiam ratio est vi oppositionis, zizaniorum. Atqui per semen intelligitur verbum Dei, & qui illud proponunt, ut Pontificij & Calviniani plerique concedunt, E. in oppositione per zizania hæreses, & qui has proponunt, intelligendi erunt. 2. Qui contrarium sentiunt, reducendi sunt ad hoc absurdum: quod nimirum hac ratione sequatur, nullum planè facinorosum seu sceleratum hominem à Magistratu è medio tollendum esse, quippe quorum extirpatio hominibus interdicta, & Angelis demum in extremo iudicio demandanda. Siccine, negato proprio Magistratus officio, ipse Magistratus, cui Deus gladium accinxit, qui debet vindicare scelera, & hæctenus minister Dei est, siquidem per illum Deus nocentes puniat. Rom. 13. v. 4. 5. 6. tollitur? 3. Ipsa zizanij natura hos evincit, quod prius quàm ad iustam pervenerit maturitatè, tritico similis est, quam ovum ovo, & lac lacti, ut in primà herbà vix ac ne vix quidem ab illo discerni queat. Notat igitur hæreticorum ingenium, qui fictà pietate, ad tempus sinceros doctores imitantur, ut jures, rectè illos sentire, nihilq; fraudis sub pectore occultare: sed postquam sese produnt, palàm fit, quàm sementi & frugum incremento officiant, fara strangulent ac necent. Facinorosi autem & scelerati nomine *palearum* & *tribulorum* in sacris insigniri solent, multò rectius, ut quæ faciliè agnoscuntur, & à tritico nullo negotio separari queunt. Vide Matth. 3. v. 12. 4. Accedit denique consensus patrù, ad quos Pontificij semper provocare solent, qui per zizania etiam hæreticos cum suis intelligunt. Vide Chryl. Hom. 1. l. 47. in cap. 13. Matt. Cyprian. l. 3. Epist. 3. Hieron. teste ipso Jansenio, Episcopo Gandaveni in Histor. Evangel. super hoc Evangelium. Quibus subscribunt Lyra & Stapleton. item Becanus in Disp. de fide hæret. servanda. fol. 103. Consule D. Affelman. in Disp. de Hæreticis ferendis non auferendis, & Balduinum in Disput. de

Cur hæreses zizania.

XXXV. Hæreses igitur & hæretici zizaniis aut infelici loco

lio non sine causa comparantur. Ut enim hæc inter segetes lætas non sine illarum damno, nascuntur, & si farinæ misceantur, vertiginem & vomitum pariunt vescentibus: ita hæretici, quamvis Ecclesiæ socij dici & haberi velint, huic tamen pestilentissimi sunt, pijsq; omnibus manscam pariunt, ipsi quoq; Deo, qui eos ex ore suo evomet, ut de Laodicensibus Joh. in Apocal. cap. 3. vers. 16. testatur.

XXXVI. Christus hæreticos vocat *filios nequam* v. 38. *hæc* Christus *zizania* *filios* *nequam* dicit. *zizania* in casu secundo, quod diabolico Spiritu qui voce *zizania* h. l. insignitur, sint pleni, ejus filij, non infusione, sed suggestione; non creatione, sed imitatione: quales alloquitur Joh. 8. v. 44. vos ex patre Diabolo estis.

XXXVII. *Apparuerunt* autem hæc zizania in tritico jam enata: in primâ herbâ minus conspicua erat zizaniorum discretio, jam se manifestant, prodiâ dissimilitudine: antea frumentorum sinceritatem æmulabantur, nacta eundem agrum, paricum tritico nascabantur felicitate: sed jam, detectâ hypocrisis, cum spicam de se emittunt, fructusque edunt, tum maximam videas disparitatem, his nullum, vel certè malum fructum producentibus, bono vero semine optimum triticum proferente. Simili modo hæretici specie contendunt cum veris Christianis, nomen Christianum, sacramentorum communionem, vitæque integritatem præ se ferunt. Sed cum eò profecerunt, ut videre liceat fructus, quos edunt, vel proximè edere meditantur, tum demum manifestum fit discrimen, pijs fructus Spiritus, his opera carnis, dæmonisq; producentibus.

XXXIX. Hæc est illa Ecclesiæ conditio, quamdiu his in terris peregrinatur. Seminat Deus bonum suum semen, sed mox apparent zizania, imò totum fermè agrum sæpè occupant, ut ex historia primi mundi apparet. Constituerat enim Deus Ecclesiam suam in Adamo & Eva, eorumq; liberis; mox apparet infelix illud lolium, Cainus fratricida: Qui licet à facie Dei ejectus, ejusq; posterij à filijs Sethi separati fuerint: non tamen diuturna erat hæc segregatio; sed filij Dei iterum per conjugia & omnis generis commercia Cainitis sese permiscuerunt; quæ eo usq; progressa est confusio, ut zizania non modò inter triticum comparuerint, sed totum ferè genus humanum occuparint, ut vix pauculæ piorum patrum spicæ.

spicæ in toto mundo reliquæ essent, qui simul omnes ante diluuij diem morte sublatis sunt, excepto Noacho, cum sua domo, qui cum hac in arcâ servabatur. Cumq; mundus a malis purgatus undiq; videbatur, ilicò apparet lolium aliud, Chamus, cujus posteritas latè diffusa est. Idem de tempore patriarchatum, Abrahami, Isaac, Jacobi &c. dicendum, qui etiam quisq; suum Ismaelem Esavum, Ruben, habuerunt. Et sic deinceps nunquam triticum purum absq; zizanijs dari poruit, adeò ut etiam Christi Ecclesia in N. T. Judam proditorem, Petrum abnegatorem, & simul omnes discipulos ambitiosos & regni terreni affectatores habuerit. Et, si quis usq; ad nostra tempora Ecclesiæ faciem examinare velit, citius initium, quam finem dicendi inveniet. At verò, quænam causa hujus mali? unde zizania? Hoc docet alterum membrum nostræ parabolæ, quod jam videbimus.

*2. Unde hys
pocrita.*

XXXIX. II. Parabolæ nostræ membrum, nimirum *qui sit, quod iam multi in Ecclesia sint hypocrita*, describitur his verbis v. 27. *Accedentes autem servi patrisfamilias, dixerunt ei: Domine nonne bonum semen seminasti in agro tuo? unde autem habet zizania?* v. 28. *Et ait illis: inimicus homo hoc fecit, vers. 25: Cum enim dormirent homines venit inimicus ejus; & superseminavit zizania in medio tritici & abijt.*

*Servi cur
Dominum
accedant.*

XL. Accedunt servi Dominum, rem mirificam cognituri. Sciunt 1. *patrisfamilias naturam*, qui huic malo exorti lolij nullam causam dederit. 2. *agri curam*, in quo nihil, quod ad productionem boni seminis facere posset, neglectum erat. 3. *Seminis bonitatem*, quod optimum triticum fuerat. Unde non immeritò querunt: *Domine nonne bonum semen seminasti in agro tuo?* Ex bono nil nisi bonum potest enasci. Unde E. zizania?

*Quinam
servi.*

XLI. Per *servos* Bellarminus & communiter Calvinianè intelligunt eos tantùm ministros, quos constituit Deus super familiam suam. Minus Celsus lib. de hæret. per *servos* intelligit Angelos: sed errat hic & illi, Servi enim quorum fit mentio ignorant inimici factum, zizania inter triticum seminantis: de Angelis verò dici nequit, quod ignorent, quid Satanas in mundo agat. Et loquitur hic Christus in genere de servis patrisfamilias, quo nomine omnes pij & credentes intelliguntur, qui apellantur

pellantur servi 1. ratione juris & debiti, quod reneantur pie & iuste vivere. 2. ratione officij & ministerij quod praestatur Deo.

XLII. Horum servorum *studium & modestia* describitur. *Studium* in eo, quod in causas, exorto malo, inquirant, nec fortuito aut naturaliter ita fieri existiment. *Modestia* verò in eo, quod zizaniorum proventum domino nolint adscribere. Et quia non possunt veras causas animadvertere, erudiri cupiunt.

XLIII. Ferunt igitur ad propositum *Σημῶν* responsum: inimicus homo hoc fecit. i. e. inimicus aliquis, ex Hebraico dicendi genere, apud quos illa Appositio frequens. Syrus habet; vir inimici *auror.* Quà responsione omnes aliæ causæ removentur. Agri aliquod vitium esse poterat, triticiq; quædam corruptio denegantis in solo uliginoso, aut seminantis aliqua imprudentia cum tritico arripientis simul lolium. His verò omnibus hac responsione cavetur; & in veram causam efficientem culpa transfertur, videlicet in inimicum hominem.

XLIV. Per *inimicum* Diabolus intelligitur, vers. 39. cuius fraude ager lolio adspersitur. Is inimicus est Dei & hominum: ideo primum hominem à Dei obedientiâ abduxit, ut in quam conditus erat, officeret, & in illo totam ejus posteritatem malè perderet; quare etiam homicida jam inde ab initio fuisse dicitur, Johan. 8. vers. 44. ipse est serpens ille infernalis, qui insidiatur calcaneo Christi. Gen. 3. vers. 15. & tanquam leo rugiens circumit dies noctesque, ut nos devoret 1. Pet. 5. vers. 8.

XLV. Notanda verò probè inimici astutia 1. Spargit zizania in alienum agrum. De cuculo tradunt Historici, quod ova sua in alterius nidum ponat: Sic & diabolus facit. Non novam Ecclesiam sibi colligit in cerro aliquo loco, ne fraus ejus innescat: sed in medio Ecclesiæ Christi sinu se ponit, ibiq; suum infelix spargit lolium. Inde proverbio dici solet: ubicunq; Christus aedificat templum, ibi Satanas suum quoq; extruit sacellum. 2. post seminatione tritici tandem & ipse seminat; non est prodigus, observat aliorum labores: quando jã Evangelium predicatũ est, & ager fructus bonos ferre incipit, quãdo homines ad cognitione Christi conversi sunt; tum & ipse suam sementem facit. 3. Seminat noctu, dormi-

Cur pii ser-
vi?
Servorum
studium &
modestia.

Domini R.
ad Q. ser-
vorum.

Quis in-
micus?

Inimicus:
astutus.

dormientibus hominibus. Occasionem diligenter observat, & si eos dormire, atq; in suo officio secutos esse videat, quibus agri sui curam commisit Deus; si item in salute suâ tuenda negligentiores sint, quos verbi sui prædicatione Deus illuminavit; mox nihil hujus opinantibus adest improbus ille, & submitit impostores, malorum inventores, qui non ipsi modò peccant, sed suo exemplo alios offendunt, & à salutis viâ ad avia abducunt. Imitatur feles, quæ magno silentio & levibus vestigijs avibus obrepunt, infidiantur. 4. abire, scire nolens à se factum dissimulat, quod fecit, & quasi nullus illic adfuisset, sese occultat; quanto studio porcum, pedes suos abscondit, in Angelum lucis se transformat 2. Cor. II. v. 14. pessimas suas suggestiones fuce caritatis, concordia, religionis & pietatis prætextu commendat.

*Hæresum
autor Dia-
bolus.*

XLVI. Discimus igitur hoc loco, quod tam multæ oriuntur in Ecclesia hæreses, id nulli alij causæ, quam soli Diabolo adscribendum esse, fidelibus Christianis improbos & infideles admisceti, qui agrum Christi torasq; segetes ita deformant. Novimus, quid Satanus inde à condito mundo ad nostra usq; tempora molitus sit, quomodo sua sparserit zizania. Ipsi in instinctu Israelitæ vitulo ex auro constabili sacrificabant, Salomon, Rex sapientissimus ad idololatriam deslecebat, quam Jerobeam in populo Israelitico iterum instituebat. Manasses restaurabat 2. Reg. 21. v. 2. Ab ipso Cerinthus, Ebjon, Manichæus, Arius, Sabellius ortum suum habent. Sed qualis tandem fors tritici & zizaniarum?

3 Sors piorum & malorum.

XLVII. III. Membrum parabola sortem utrorumq; describit his verbis v. 28. *Servi autem dixerunt ei: vis igitur, imus, & colligimus ea? v. 29. Et ait: Non; ne forte colligentes zizania, eradicetis simul cum eis & triticum v. 30. Sinite utraq; crescere usq; ad messem: Et in tempore mesis dicam messoribus: Colligite primum zizania, & alligate ea in fasciculos ad comburendum: triticum autem congregate in horreum meum.*

In oratione servorum que notanda?

XLIIII. In oratione servorum patrisfamilias noranda 1. *cupiãd quã condolent, sorti tam adversæ, quod præter omnem spem agrum zizanijs impletum vident. 2. officiorum suorum promissa oblatio: labores nullos recusant, modò eradicetur lolium.*

Que in responsione Patrisfamilias?

XLIX. Sed expendenda diligenter patrisfamilias Responsio, salubrius consilium proferentis. 1. Consilium servorum, ut perniciosum, rejicit, 2. subjicit *κατασκήνη*, quæ habet rationem validam

lidam ab importunitate vel damnoſo, ne ſc. præter intentionem
eradicent ſimul & triticum, ^{per 777777} non dubitantis particula eſt hæc
loco, ſed prædicentis rei eventum, quaſi dicat, fieri non poteſt, ut
noxias herbas truncetis ſine magna tritici jacturâ, cujus plantæ
ſimul in diſcrimen traherentur duplo majus, quam patiantur, lolio
ſalvo.

L. Argumentum diſſuaſorium ejus tale fuerit: Omnis labor,
qui ſpectat non ſolùm ad perniciem lolij, ſed etiam ingens pericu-
lum tritico adfert, non à me concedi, nec à vobis ſumi debet, Ve-
ſter labor, quem offertis, non ſolùm ad perniciem lolij, ſed etiam
ad periculum tritici ſpectat. E. veſter labor non à me concedi, nec
à vobis ſumi debet.

L I. Modum igitur præſcribit ſervis, illorumq; zelum frenat
& moderatur, ne amore Eccleſiæ ducti, quod contra Deum & di-
lectionem proximi ſit, perpetrent. Fruſtraeus enim labor eſt,
Eccleſiam, quæ nunquam abſolute his in terris pura eſſe poſſit, ab
omni errore purgare velle. Quin etiam judicia Dei inſcrutabilia
& mirabilia ſunt in conyertendis hominibus: alij manè, alij ve-
ſperi, alij circa octavam horam, circa nonam & undecimam alij
vocantur, qui ſanè in primâ herbâ ſtatim ſublati in veram viam re-
duci non poſſent. Quò etiam reſpicit Paulus 2. Timoth. 2. verſ. 25.
quando corripi eos jubet, qui reſiſtunt veritati, ut Deus det illis
penitentiam ad cognoscendum veritatem, & reſipiscant.

L II. Nullo v. modo *Magiſtratus* officium hic tollitur, quòd
in tuenda ſanâ doctrina & conſervandis bonis legibus conſiſtit;
nec ſæpè ſine ſeveriori in ſceleſtos animadverſione peragi dignè
poteſt. Vide Rom. 13 4. Gen 9. v. 6.

*R. patris
militis non
tollitur offi-
cium Ma-
giſtratus.*

L III. Nec *Concionatoribus* prohibetur falſam doctrinam vel
ſcandala publica reprehendere. Dicit enim parabola; dormienti-
bus hominibus ſparſa eſſe zizania, E. ſomnum illum Deus ſeverè
prohibet. Ezech. 3. v. 17. Speculatorem, ait, conſtitui te domui
Iſraël, & audies de ore meo verbum, & annuntiabis eis ex me, v. 18.
Si dicente me, ad impium: Morte morieris, & non annuntiave-
ris ei, neq; locutus fueris, ut avertatur a via ſua impiâ, & vivat: ipſe
impius in iniquitate ſua morietur, ſanguinem autem ejus de manu
tuâ requiram. Et Paulus Actor, 20. v. 28. Attendite vobis, & uni-
verſo

*Nec concio-
natorum.*

verso gregi. 2. Tim. 4. v. 2. prædica verbum, in sta opportune, im-
portune; argue, obsecra, increpa in omni patientia & doctrina.

*Nec patrū-
familias
seu, praece-
ptorum.*

L IV. Neq; patribus familas & præceptoribus dicitur, ut permit-
tant inventuri sibi commissæ quævis scelera; Siracides n. id multis
in locis prohibet; & Deum à manu parentum filios requirere ex-
emplum Eli demonstrat. 1. Sam. 4. v. 18.

*Sed de hæ-
reticis hic
agitur.*

L V. Sed de Hæreticis & Hæresiarchis, ut th. 34. demonstra-
vimus, hic omnis sermo est, qui sanâ doctrinâ reliâ, peregrinam
sectantur, vel ex orco protrahunt: in hos, quatenus tales, ne gla-
dium exerceant, pijs interdicitur.

*Quid sit:
Sinite cre-
scere?*

L VI. Illa igitur verba: *Sinite crescere*: non sunt verba confir-
mationis & approbationis illorum, sed consolationis & exhorta-
tionis piorum ad patientiam, ac si diceret: Aliter nunquam fiet, co-
gemini semper ferre malos in Ecclesia, quæ sine illis nūquam erit;
ideoq; invicti estote & patientes, & tempus aliquando fore scitote,
quo admixtum illud lolium à puro tritico separetur, vosq; ab om-
nibus hæresibus liberi sitis futuri.

*Quid tempo-
pus messis?*

L VII. Unde subjungit: *Et tempore messis dicam messoribus: Col-
ligite primum zizania. & alligate ea in fasciculos ad comburendum.*

///

L IIX. Per *tempus messis* consummatio seculi intelligitur v.
39. quæ messis dicitur 1. quod tunc omnes homines maturi sint
futuri ad accipiendum sive bonum sive malum, prout meriti sunt,
2. quod iidem omnes ceu maturum frumentum metendi sint &
rescandi. De hac messe vide Apoc. 14. v. 14.

*Qui messor-
res?*

L IX. Per *Messores* Angeli intelliguntur v. 39. Minus Celsus
lib. de Hæret. intelligit Angelorum certum ordinem, cui hæc zi-
zaniarum interdicta sit eradicatio. Generale Angelorum omni-
um officium esse dicit inservire hominibus; hoc verò speciale ad
certos quosdam pertinere. Sed 1. hæc determinatio certi Ange-
lorum ordinis non in textu addita est, 2. Matth. 25. v. 31. omnes in
genere Angeli dicuntur cum Christo venturi in messe ultimâ, &
congregaturi omnes gentes ante ipsum.

*Etiam A-
postoli mes-
siores.*

L X. Alibi *Apostoli Messor* dicuntur. Joh. 4. v. 38. respectu Pro-
phetarum; in quorum laborem ingressi sunt: Nec quicquam impe-
dit, quò minus adhuc pij doctores metere dicantur, nim. inchoate
ve: sicut & Christus Matth. 3. v. 12. ventilabrum dicitur in manu
habere, quo aream suam purget; sed hanc demum in extremo die
messam.

messem consummabit, & juxta Apocalypsin extremam manum
purganda Ecclesie per Angelos apponet, quorum ministerio ipse,
tanquam *primarius messor* utetur, qui vivos & mortuos ad iudicium
cogent, hædos ab ovibus separabunt, hasq; ad dextram, illos ad si-
nistram collocabunt. Matth. 25. v. 33.

LXI. Non autem eadem fors & idem exitus erit *piorum* & *malorum*. Horum fors infelix erit: 1. sunt *colligendi*, ne quis pœnas evadere possit. 2. sunt *alligandi*, ne exeant de inferno vel de loco ad locum. 3. sunt *alligandi in fasciculos*, ut pares paribus socientur. Hinc Vincentius, teste Pelbarto in sermon. Pomerij: in uno fasciculo, inquit. Imperatores, Reges, Principesque mali, in alio omnes Ecclesiastici, Prælati mali, in 3. male religiosi. Quartus fasciculus habebit malos iudices, advocatus, notarios, &c. Quintus malos presbyteros & clericos. Sextus superbos. Septimus avaros, & usurarios: latrones, falsos mercatores. Octavus luxuriosos, & sic de aliis peccatis. Deniq; 4. sunt *comburendi*, ita tamen, ut nunquam consumantur, nec combustionis ullus finis sit, 2. Thess. 1. v. 9. pœnas dabunt in interitu æternas à facie Domini, & à gloria virtutis ejus. Apoc. 20. v. 10. bestia & Pseudopropheta cruciabantur die & nocte in secula seculorum.

LXII. Hæc postea Dominus ita exponit, *projicientur in caminum ignem*. 2. non dicit, *in ignem*, sed *caminum ignis*, ut ardoris illius vehementiam inevitabilem & perpetuam eò melius exprimat. Ut n. illi, qui in fornacem ardentem injecti sunt, non ignis supplicium effugere possunt, sed undiq; tam igne, quam fornace conclusi sunt, sic impijs nunquã ex inferno patebit egressus, aut liberatio ex cruciatibus ignis illius æterni. Similis ferè hujus loci descriptio apud Es. c. 30. v. 33. extat, de Assyrij tyranni pœnis variocinantè: præparata est ab heri Tophet, profunda, & dilatata: habitatio ejus ignis & lingua multa flatus Domini, sicut torrens sulphuris, succedens eam.

LXIII. In camino ignis dicit fore *stetum & stridorè dentium*. Quibus verbis sumus animæ & corporis dolor, & extremæ pœnæ declarantur. Qui plorat, & dentibus stridet, eum maximo malo adfici necesse est: sic & inenarrabilis in inferno dolor erit damnatorum.

LXIV. Juxta *v. fors lata* erit. *Iriticum congregabitur in horreum Piorum Christi*. Horreum postea exponitur per Regnum Patrum v. 43. Quod fors lata horreum dicitur, quia in illo tanquam frumentum in horreo pij conduntur & reservantur.

Sors differ-
sa piorum
& malorum.

1
2
7

LXV. Immo in Regno Patris eorum fulgebunt sicut Sol, v. 43. In quibus verbis tacita Antithesis est presentis status Electorum & futuri: hic opprimuntur, injurijs probrisq; afficiuntur, sunt obscuri, & longè minoris elegantiae quàm reprobi: sed ibi alia eorum facies erit: discussis omnibus miseriae nebulis, conspicui, in pretio & honore sunt futuri, sicut Sol fulgebunt. 1. quia nihil in eis tenebricosum erit. 2. quia tunc ab omni malo liberabuntur. 3. quia omnibus apparebit, eos esse filios Dei: de quo impij, & non rarò ipsi pij, his in terris varijs calamitatibus obnoxij, dubitabant.

LXVI. Splendor hic & gloria beatorum in altera vita bene perpendendus est: Infrà Matth. 17. v. 2. Christus in monte transfiguratus est, & resplenduit facies ejus sicut Sol: hoc beatis etiam eventurum Christus prædicit. Re familiari beatitudinem Dominus declarare voluit. Nihil fulgentius Sole; piorum tamen claritatem fore tum magnificentiorem, tum oculis gratiorem, quam sit ulla hujus vitæ: etiã solaris quis dubitabit, cum hic interdum Sol eclipsin patiat: pij verò ibi in peccatum ruere non possint?

LXVII. In transfiguratione Christi discipuli prædelectatione spectaculi, quod videbant, extra se rapti nesciebant, quid desiderarent: quantum, putas, pij ibi delectabuntur, videntes Deum de facie ad faciem, ipsiusq; gloriã fruentes? Da Deus, ut aliquando hanc delectationem & gloriã reipsa experiamur. Amen.

Q U Æ S T I O I.

An in Ecclesia sint Hæretici? A.

In externâ Ecclesiæ societate multos admixtos esse Hæreticos ex præsentis Evangelio demonstratur, ubi Christus Ecclesiam depingit, quod sit Ager semine bono & zizanij respersus. Sigitur zizania (per quæ Hæreticos intelligi supra demonstravimus) inter bonum semen, hoc est, sinceros Christianos, in uno Agro seu Ecclesia reperiantur, consequens utiq; erit, Ecclesiam sub vexillo Christi his in terris militantem non omninò ab Hæreticis vacuam esse. Probatur id porro ex 1. Cor. 11. v. 19. oportet hæreses inter vos (Corinthios) esse, Quæ Corinthiana Ecclesia omnium confessione vera Ecclesia fuit, Vid. 1. Cor. 1. v. 2. De Galatis idem Paulus ait

ait c. 3. v. 1. O stulti Galatæ, quis nos fascinavit non obedire veritati. Et Antichristus dicitur locum occupaturus in templo Dei 2. Theff. 2. v. 4. Sic etiam in Ecclesia Ephesina futuros viros loquentes per verba prædicit Paulus. Act. 20 v. 30.

Errat igitur Bellar. qui lib. 3. de Ecclesia milit. cap. 4. id negat allegans 1. Tim. 1. v. 20. Quidam circa fidem naufragium fecerunt, Argumentū tale fuerit: Quicumq; circa fidem naufragium facit, ille non est in Ecclesia. Fides enim proprie Ecclesiæ est. At qui hæretici circa fidem naufragium faciunt. E. R. 1. vocabulū Ecclesiæ aut *strictè* sumitur, aut *late*, *strictè* pro sanctis sive verè credentibus, & sic, qui circa fidem naufragium fecerunt, non sunt in Ecclesia: *late*, pro toto cætu vocatorum, & sic etiam illi, qui circa fidem salvificam naufragium fecerunt, sunt in Ecclesia visibili. 2. Qui circa fidem naufragium fecerunt, sunt duūm generum, 1. illi, qui ita fidem veram amiserunt, ut publicè ob hæresin, quam fovent, ab Ecclesia per Excommunicationem separentur, sic uti Hymenæus & Alexander, de quibus hic Paulus loquitur; & tales ad Ecclesiam non pertinent. 2. Circa fidem naufragium faciunt, qui occultè hæresin fovent. Hi quidem seipos ab Ecclesia verè separent. 1. Joh. 2. v. 19. quamdiu verò non manifesti fiunt, neq; ex Ecclesia rejiciuntur, pro ejusdem membris externis reputantur. 3. Bellarm. Ecclesiam ita definit, quod sit cætus hominum ejusdem Christianæ fidei professione, & eorundem sacramentorum communionem colligatus sub regimini legitimorum Pastorum, & præcipuè unius Christi in terris viarij Romani Pontificis l. 3. de Ecclesia mil. c. 2. Atqui in hoc cætu, quosdam foventes hæresin reperiri & aliquandiu tolerari nemo negabit. 4. Ubiunque Deo adhuc generantur liberi, ibi est aliqua Ecclesia. Nam extra Ecclesiam nulla est salus. At verò apud Hæreticos Deo adhuc generantur liberi per Sacramentum Baptismi, & partes verbi, quod retinent, in corruptam. Quis enim omnes infantes & laicos in Papatu damnet? & hanc ob causam ipsi Pontificij infantes, in Ecclesiis nostris baptizatos, si in ipsorum potestatem veniant, non rebaptizant. E. apud Hæreticos est aliqua Ecclesia. Ad reliqua dicta Script. itidem facilis est Responsio.

Hinc autem apparet, quid sentiendum sit de alterà illa Q. quæ nobis cum Pontificijs intercedit: An videlicet Ecclesia possit errare? ubi affirmativam itidem tenemus. Si enim Hæretici sunt in

Ecclesia, utique sequitur, aliquos in Ecclesiam errare posse, cum nemo Hæreticus sit, qui errorem non amplectatur. Lique hoc etiam inde, quod sæpenuerò Concilia errarint. Mediolanense & Ariminense Arianismum probarunt. Ephesinum II. Euty-chianismum. Ipsi Pontificij Concilia Constantinopolitanum Anno 730. & 755. Pisanum An. 1511. in totum rejiciunt. Quoad certa decreta concilium Constantinopolitanum tempore Theodosij Senioris, Chalcedonense, Trullanum, Francofurtense Anno. 794. Constantiense, Basiliense. Verum, si penitus rem inspiciamus, de Solo Papa, quem voce Ecclesiæ intelligunt, hic Quæstionem esse deprehendimus; An scilicet is errare possit; id quod non dubitar pars adversa inficiari. Sic enim statuit, Papam non solum in Concilio esse Præsidentem, sed etiam summum Ecclesiæ Principem, ideoq; tantum abesse, ut pluralitas vororum in Concilio aliquo vim obtineat, ut ipse solus contra omnes Concilij patres statueret possit; Et si ipse absens Nuntium suum cum pleno mandato mittat, tum Concilium, ipsius jussa capessens, errare non possit sin minus totum Concilium irritum censendum esse. At nos Resp. 1. vocem Ecclesiæ nusquam in Script. pro solo Papa inveniri. 2. Scripturam potius ejusmodi generale & visibile Ecclesiæ caput ignorare. 3. Sacerdotium Aaronicum, ab ipso Deo institutum errasse. vid. Exod. 32. vers. 6. 2. Reg. 16. 11. Esa. 28. 7. cap. 56. vers. 11. Jerem. 2. vers. 8. cap. 6. vers. 13. cap. 8. vers. 10. cap. 18. v. 18. cap. 23. v. 11. Marth. 26. v. 57. 4. primitiva Ecclesia Episcopum Romanensem non supra ceteros Episcopos, tanquam illorum caput, collocabat. Hinc in Concilio Nicæno can. 6. Episcopus Alexandria Ecclesiæ Egyptiacæ, Episcopus Romanensis Romanæ præficitur Vid. etiam Sacrat. lib. 5. cap. 8. & Concil. Ephes. can. 8. Hinc Papa Gregorius Magnus affirmabat, eum, qui sese Universalem Episcopum appellaret, vel ipsum esse Antichristum vel ejus præcursorem. 5. Annon Papa Zephyrinus hæresin Montani approbavit? Annon Marcellinus idolis Ethnicorum sacrificavit? Annon Liberius Athanasium damnavit? annon Felix Liberij successor Arianorum errori addictus fuit, & Anastasius Nestorianorum? ut de Innocentio I. Vigilio, Gregorio II. Nicolao I. alijsque compluribus nihil dicamus. 6. Pontificijs hæret aqua, si quando certi quid de Conci-

Concilio, An sit supra Papam, nec ne, statuere jubentur. Concilium quidem Pisanum, Constantiense, Basiliense generale Concilium supra Papam collocant. 7. Papa Hæreticus esse potest; quidni errare possit? Adrianus VI. in quaestione de Confirmatione. Anacletus Epist. 3. Innocentius III. de consecratione Pontificis serm. 2. Concilium V. sub Symmacho. Concilium VIII. gener. actor. 7. Jus Canon. dist. 40. cap. si Papa, Alphonsus de Castro, Bellarm. l. 4. de Rom. Pontif. cap. 6. dubitat. *probabile est, inquit, pieque credi potest, summum Pontificem, non solum, ut Pontificem, errare non posse; sed etiam, ut particularem personam hæreticum esse non posse, falsum aliquid contra fidem pertinaciter credendo.*

QUÆSTIO II.

An Hæretici sint interficiendi? N.

Non hic Hæreticum dicimus, qui credere renuit ijs omnibus, quæ in Ecclesia Romanâ pro veris tradita sunt, c. nulli, dist. 19. vel qui omnibus ac singulis Papæ decretis obtemperare recusat. gl. distinet. 10. c. nulli, & dist. 21. ut nec istum, qui Antipodas esse adfirmat, quo nomine quendam Virgilium Episcopum in crimen hæreseos vocatum fuisse, testis est Johan. Aventinus lib. Anal. 3. Nec denique istum, qui de festo Paschatis non idem sentit, quod Ecclesia; cujus causa Victor Papa Rom. Ecclesias Orientales hæreticas esse pronuntiavit Anno CXVIII. ob id reprehensus ab Irenæo. Vid. Euseb. lib. 5. cap. 23. Sed Hæreticus est persona in Ecclesia gremio constituta, quæ articulum aliquem fidei pertinaciter ac maleose non sine magno Ecclesie scandalo oppugnat. vid. Galat. 1. 9. 2. Timoth. 2. 1. Timoth. 6. 3. Tit. 1. 13. cap. 3. 10. 2. Timoth. 3. 8. 2. Petr. 2. 1. Ex qua Definitione apparet, Hæreticum

1. *Esse in Ecclesia.* vid. Quæst. præced. Hoc igitur nomen Ethnicis non imponendum, quos tantum abest, ut interfectioni velit datos Zvinglius, ut potius quibusdam ex illis, ut Herculi, Theseo, Soerati, Aristidi, Camillo, Seneca, Cato.

Catonibus, Scipionibus, non ultimum in caelis locum assignet. vid. Expos. Christianæ fidei ad Reg. Christianis. Turcis quoque Tartarijs, Persis, Judæis, &c. qui extra Ecclesiam sunt, nomen infidelium magis propriè dabitur, quam hoc Hæreticorum.

2. *Errare in doctrina.* In cohortem igitur Hæreticorum facinorosos non scribimus, adversus quos gladium stringit Magistratus. Rom. 13. v. 4.

3. *Errare in Articulo aliquo fidei.* Schismaticus verò, fundamento retento, turbas in Ecclesia movet: quamvis ille & iste D. Apostolo sint in honore pares 1. Cor. 11. v. 18. 19. adeoq; unus pro altero ponatur, id verò exinde factum, quod Schismatici plerumque sicut Hæretici & contra, aliàs schisma & Hæresis tanquam Genus & species differunt.

4. *Errare pertinaciter, sine tamen blasphemia aperta vel seditione.* Ob blasphemiam v. de Michaelo Serveto Anno 1553. Genevæ supplicium sumptum est, & de Valentino Gentili Bernæ Anno 1565. Beza in vit. Calv. vol. 3. f. 377. ob seditionem de Anabaptistis. vid. Comment. Sleidani.

5. *Errare malitiosè.* Excipimus igitur ex num. Hæreticorum Ecclesie Doctores, qui in interpretandis script. à verò sensu interdum deviant, modo à fidei analogia & Ecclesie unitate non discedant. Donum enim explicandi Scripturas, non æquè omnibus datum est, 1. Cor. 12. v. 10. c. 14. v. 32. Excipimus etiam seductos, & errorem non propagantes.

6. *Errare cum magno Ecclesie scandalo.* De illis igitur, qui in occultis prava dogmata fovent, non hic quaeritur, An verò Hæretici, uti jam descripti sunt, interficiendi? N. his argumentis: 1. Quicumque cum orthodoxis relinqui jubentur, illi occidi prohibentur. At hic Hæretici per zizania intellecti relinqui jubentur v. 30. E. 2. Quod hominibus est interdictum, Angelis autem præceptum, illud à nullo hominum est attendendum. Extripare Hæreticos, per zizania intellectos hominibus est interdictum; Angelis autem præceptum v. 30. E.

Adjunge *Vaticiniam.* Esa. 11. v. 6. 9. Ecclesiam N. T. sine cæde & sanguine doctrinam Evangelij propagaturam. *Correctionem Christi,* Luc 9. v. 55. cum discipuli igne caelitus evocato Samaritanos perdere vellent. *Præceptum Pauli.* Tit. 3. v. 10. Hæreticum hominem

minem post unam & secundam correptionem *negant*, devita: cir-
ca quem locum Thomas divisionis fallaciam commisit, de vita,
sc. colle. *praxin Ecclesie veteris*. Arius in exilium condemnatus. Socr-
at. l. 2. c. 8. Novatiani, Valentiniani, Marcionitæ à Constantino
M. proscripti. Euseb. l. 3. de vita Const. circa finem. Apollinaris &
Nestorius in exilium pulsi. Niceph. lib. 8. histor. Eccl. c. 13.

Errant igitur Sanguinarij Pontificij, ut Thomas 2. 2. q. 16.
art. 8. Bellar. l. 3. de Laicis c. 21. Gregor. de Valent. t. 3. disp. 1. q. 11.
Burdckhard. in Auton. Windeck. in prognost. Gretferus in vita
Ignatij Lojolæ l. 2. c. 6. qui Hæreticos ferro & igne necandos sta-
tuunt.

Errant Calviniani, Pontificijs succenturiati, ut Beza vol. 1.
fo. 153. & seqq. Bucan. loco 49. q. 34. p. 717. Anton. Faius in vita
Beza. Belling. conc. 18. fol. 89. Danæus in Ethic. Christiana l. 2.
c. 13. fol. 159. Jun. in defens. 2. de S. Trinit. Heidelb. edita An-
no 1591. p. 4. quem sequuntur Herborenenses in Notis ad expos. Ca-
tech. p. 147. seqq. Zach. Tom. 2. miscell. Loco de Magist. quo
pertinet diltichon, quod Lucas Osiander in Resp. ad Apol. Heidelb.
p. 64. recenset, quondam conclavi Johannis Casimiri, & templi
valvis ad scriptum: O Casimire potens, servos expelle. *Lutheri*; En-
se, rota, ponto, funibus, igne. neca.

Ad Argumeta nostra ex Evangelio deducta. dupliciter excipit Bel-
Tom. 2. l. 3. de Laicis, c. 22. 1. Christum nomine zizaniorum omnes
omnino scelestos & malos intelligere, quos undiq; extirpare
prohibeat: 2. Non absolutè extirpationem, sed certo casu pro-
hiberi, nimirum si fiat cum detrimento bonorum; aut quod hæ-
retici non sint satis noti, aut quod periculum sit, ne plestantur
innocentes pro nocentibus, aut quod sint fortiores nobis, & fieri
possit, ut bello aggressi, plures ex nobis cadant, quam ex illis. Ex
omnibus hic leonem æstima. At Resp. ad 1. negando per zizania
cum suis autoribus hoc nomine vocari supra probatum dedimus
th. 34. In hæreses igitur & heresecas autores, hic gladio savire
Christus prohibet. Ad 2. Resp. ubi causa præcepti generalis est,
ibi præceptum ipsum est generale. At causa præcepti hic est ge-
neralis, non certi casus: Ne sc. colligendo violenter zizania simul
eradicetur, & triticum, vid. th. 49. 50. Ergo & ipsum præceptum
gene-

D

generale est. Non urgeas pro eodem & sociis *Legem Dei in V. T. de Pseudopropheta occidenda* Deut. 13. v. 5. 8. 9. 10. cap. 17. 5. c. 18. 20. *Edicta Regum*. Nebucadnezaris Dan. 3. v. 96. Darii. Esdræ 6. 11. Artaxerxis Esdræ 7. v. 25. Testimonium Zachariæ c. 13. v. 3. Nam lex illa Dei ad L.L. forenses pertinet, quæ cum tota politia Mosaica nunc sublata, genere, quod in illis morale, & juris naturæ, retento. Vid. Dan. 9. v. ult. Gen. 49. v. 10. Luc. 16. v. 16. Magis autem severè Deus hac in parte cum Iudæis, quam reliquis gentibus agere voluit, tum, quod nuper admodum hunc populum in peculium sibi elegisset, variis quoq; & extraordinariis beneficiis affecisset Psalm. 49. v. ult. tum quod illum Religionis Magistrum, & q. Scholam publicam esse veller, à quâ verum Dei cultum, reliquæ gentes discerent. Iohan. 4. v. 22. tum deniq; quod, futuris gentibus multis in gente illa Pseudopropheta, Messia adventus redditus esset dubius. Deindè, hauri probari potest, in locis ex Mose citatis, de eiusmodi, quales nostro seculo sunt, agihæreticis. Partim enim de Pseudopropheta ibi sermo est, qui somnia & visiones jactitant, partim de rebus forensibus, partim de idololatris extra Ecclesiam; ideoq; ad præsens negotium non sine Elencho *ἰρεγοζήτης* applicantur. 2. Edictum Nebucadnezaris ad blasphemos, quos ab hæreticis supra separavimus, pertinet: Edictum Darii ad Legis, recens lætæ, de instauratione templi, & supeditandis è regio a rario sumptibus, violatores. Artaxerxis edictum nõ satis circumspèctè huc trahitur. Est enim alternativum, quod non simpliciter mortem violatoribus minatur, sed pœnam arbitrariam vel mortis vel multæ, vel carceris. Papiistica autem & Calvinistica mandata simplicia sunt. 3. Propheta Zacharias de rebus N. T. loquitur verbis V. T. propriis: id quod usitatissimum Prophetis. Confer. cap. 14. v. 16. Joel. 2. v. 28, Esa. 19. 20. cap. 16. 7. cap. 60. 7. Malach. 1. 11. Non igitur configere hic idem, quod gladio corporali transfodere; sed sicut arma militiæ nostræ, non carnalia sunt 2. Cor. 10. 4. sed tantum spiritualia: ita etiam hoc in loco transfossio tantum spiritualis intelligitur, & gladius Spiritus, h. e. verbum Dei. Ephes. 6. 17. quo instructus esse debet minister verbi ad corripendum eos, qui resistunt veritati 2. Timoth. 2. 25. Deinde, in lege Deut. 13. lapidari Pseudopropheta jubetur, non transfodi. Aliam igitur transfossionem, concedas necesse

esse est, quam corporalem, nisi prophetam pugnare cum lege afferare velis.

Ad Exempla, quæ hinc inde adversarii ex V. T. conquirunt. Resp. 1. discernenda esse tempora. 2. facta heroica & extraordinaria virorum clarorū notare non semper imitarinos debere. 3. inter necionem quorundam habuisse interdum alias causas, quam hæresin. Inter exempla verò ex N. T. in hunc finem adducta & Tyrannidem Papistico. Calvinisticam ingens est discrimen personarum, factorum, instrumentorum & causarum. Ex dictis autem nullo modo conficitur. Planè nullam hæreticorum punitionem ad Magistratum pertinere. Cur enim hic esset Dei in terris vicarius Psalm. 82. 6? Cur utriusq; tabulæ custos, seu Ecclesiæ Rector & religionis gubernator: jus igitur aliquod Magistratui, tanquã vicario in causa Religionis cōcessit, ut & providere, quò doctrinæ puritas per sinceros Ecclesiæ doctores conservaretur, & caverent, ne per Pseudopphetas clam vel palam corrumpetur. Sic Asa edicto publico religionis integritatem restituit 2. Paral. 17. 9. Josaphat sinceros doctores populo præfecit 2. Paral. 17. 9. Ezechias templum Domini, temporibus Patris sui Achaz polluta mundavit 2. Paral. 29. 3. Iofias abominationes omnes de universis regionibus Israel abstulit 2. Paral. 34. 33. Hos secuti sunt laudatissimi principes Christiani. Constantinus Magn. Novatianos, Valentianos, Marcionitas, Paulianos & Cataphrygas proscripsit, quemadmodū legere est apud Euseb. l. 3. de vita Const. circa finem, idemq; testatur Sozom. l. 2. histor. Eccl. cap. 32. Gracianus Imperator Christianos oratoria frequentare jubet exclusit Eunomianis, Photinianis, & Manichæis. Socrat. lib. 5. histor. Eccl. cap. 2. Ita Theodosius Apollinarem & Nestorium in exilium pepulit. Valentianus & Marcianus adversus Manetis & Eutychetis sectatores sententias protulere satis severas, referente Niceph. lib. 8. histor. cap. 8. & 43. ac lib. 9. cap. 18.

Q U Æ S T I O I I I .

Numprop. Ager est mundus : Bonum semen sunt filij Regni? sint Tropicae, & per Metonymia explicandae: Ager est signum mundi, seu significat mundum : Bonum semen est signum filiorum regni seu significat filios Regni. Et num idem Tropus sit in his: propol. Hoc est corpus Christi: Hoc est sanguis

Christi? N.

Valde in eo desudant Calviniani, ut loca quaedam Scripturae proferre possint, quibus probent, voculam *Est* Metonymice per significat explicari debere: quod si ipsis a nobis concedatur, tamen se Metonymiam suam in verbis Coenae demonstrasse existimant. Inter alia exempla, etiam haec ex Evangelio adducunt, quae malam illorum causam nec tantillum promovere, operae pretium est demonstrare. Dicimus ergo, multis modis Calvinianos peccare haec & similia afferendo. 1. n. propositiones istae non sunt Sacramentales, hoc est, non loquuntur de Sacramentis. Quo igitur iure illuc applicantur, & phrasibus Sacramentalibus equiparantur. Ostendant nobis suam explicationem in propositionibus mere Sacramentalibus, quas à cæteris maximè distinctas esse tam bene norunt, quam bene norunt suos digitos. Licet enim, ex hypothese concederetur, aliquando usurpari particulam *Est* pro significat, praesertim in parabolis; non tamen illicò hinc inferendum foret, in hujus etiam Novi Testamenti institutione ita debere explicari, cum illa aliquid Tropici & figurati sapiant, haec verò proprijs & perspicuis verbis, non modificatis, fieri debeat. 2. particula *Est* in allatis exemplis significationem suam proprijsimam retinet, nulla hic Metonymia: sed in Antecedente Metaphora est, quae tum dicitur adesse, quando ex simili significatur simile, sicuti hic fieri videmus. Examinetur prius exemplum: *ὁ ἀγρός, ἵστιν ὁ κόσμος*. Ager est mundus. Annon Metaphoricè hic mundus sive Ecclesia ager dicitur? Quemadmodum enim bonum semen in agrum spargitur, ut oriatur, & frumentum producat: Sic etiam verbum Dei in Ecclesia

clesia proponitur, & veluti bonum semen spargitur, ut per illud, ceu ordinarium medium, homines Deo colligantur. Q. is hæc talpâ cœcior non videt? 3. Metonymia Calvinistica est, cum signatum dicitur, & intelligitur signum, ut in hac propositione: *ager est mundus*. Signatum est mundus, & signum est ager. Jam dicitur signatum & intelligitur signum. Ergo, nominato mundo, intelligitur ager. Quare in hac propositione, Ager est mundus, ubi tropum explicueris, & pro vocabulo modificato posueris propriū, habebis hanc sententiam: *Ager est ager*. Nam signatum (*mundus*) prædicatur de *agro*, & intelligitur signum mundi, videlicet ager. Libertent se ab hac difficultate Calviniani, si possint. Neq; in verbis Cœnæ Tropo ullus locus. Nam *tropus est, quando mutatio fit significationis proprie in aliam*. Hic verò omnia verba propriam, nativam & germanam suam significationem retinent. Demonstrativa particula (*Hoc*) simplicissimè accipitur hoc sensu; *Hoc*, quod vobis exhibeo, & manducare jubeo, est corpus meum. Quæ loquendi ratio in omni humanâ vitâ est usitatissima. Non igitur, ^{verò} *Hoc*, accipitur vel de solo pane, vel de solo corpore Christi, sed simul panem & corpus Christi: Synecdochicè copulat, ut, porrecto pane benedicto, simul etiam corpus Christi porrigatur. Quod probatur ex propositione Apostolicâ: 1. Cor. 10. v. 16. panis, quem frangimus, nonnè communicatio seu participatio corporis Christi est? inde enim evincitur, panem non posse excludi ex Antecedente seu subjecto propositionis Christi: *Hoc est corpus meum*; & simul ostenditur non solum panem intelligi. Panis non excluditur, quia expressè nominatur: *Panis quem frangimus*. &c. Nec solus panis intelligitur: quia aliàs D. Paulus hanc propositionem (*Hoc est corpus meum*) resolvens, idem de pane prædicasset, quod Evangelistæ de particula (*Hoc*) hoc modo: Panis, quem frangimus, est corpus Christi: At non dicit directè: corpus Christi, sed ^{nomine} corporis Christi. Copula (*Est*) quæ apud omnes tres Evangelistas & D. Paulum in priorè Cœna parte habetur, in suâ nativâ & genuinâ significatione accipitur. Connecedens enim affirmativè & copulat subjectum & prædicatum, sive Antecedens & Consequens. Prædicatum (*Corpus*) notat verum & substantiale corpus Christi, quod non solum demonstrat Pronomen possessionum: *Meum*: ut: *Hoc est corpus meum*; sed etiam annè-

21
annexa descriptio: quod pro vobis traditur: quæ verba de vero & substantiali corpore Christi accipi debere manifestum est. Idem iudicium sit de verbis secundæ partis Cœnæ: *Hoc est sanguis meus*, si mihi modo nullum Tropum admittentibus.

QUÆSTIO IV.

An DEUS sit causa peccati?

Cum in Evangelio hostis (Diabolus) dicatur seminasse zizania (hæreses) non incommodè veniatur illa Q. *An DEUS sit autor seu causa peccati? Equidem* In malis actionibus seu peccatis DEUS concurrit septem modis. 1. *Præsciendo*. Hebr. 4. 13. 2. Reg. 19. 27. Esa. 37. 28. cap. 41. 23. 26. Eccl. 23. 28. cap. 39. 24. Dan. 3. 55. Exod. 3. 19. Act. 3. 18. 1. Timoth. 4. 1. Quæ tamens præscientia vel potius præsens visio & scientia non est causa rerum præcitarum. Vid. 1. Sam. 23. 12. Matth. 11. 21. cap. 26. 53. sicut id exemplis Medici, morbum prævidentis; Astronomi Ecclesiæ prædicentis, pii veteres declarant. Inst. Apol. 2. & q. 5. Epiph. contra Cajara. Chryl. in Matth. Hom. 60. & 1. Cor. 11. Cyrillus & Aug. super 12. Ioh. 2. *Naturam sustentando*. Act. 17. 28. ut vel suam in poenitentibus bonitatem & misericordiam, Rom. 2. v. 4. vel in impoententibus Justitiam ostendat. Exod. 9. v. 16. Quod cave ita accipias, ac si ob declarationem vel manifestationem misericordie & justitiæ divinæ, Deo ordinante, hominem labi necessum fuerit, quod quidam dixerunt. Hæc enim *manifestatio*, ut sic dicam, *realis*, seu externo opere facta, non simpliciter necessaria fuit; cum quod idiomatica illa satis ex creatione & conservatione totius universi innotuerant; tum quod Deus verbis illa potuerat declarare, sicut *æternitatem*, & *infinnitatem*; tū deniq; quod in creatione hominis quoad prius & in pœna lapsorum Angelorum, quoad posterius, jam declaraverat. 3. *Permittendo*. Etenim inter Dei voluntatem & noluntatem (liceat mihi ita loqui) tertium est, nempe *permissio*, ipsâ scripturâ teste. Act. 14. 16. *Permisit* gentes ambulare in viis suis. Notatu autem dignum est, quod scriptura non uno in loco verba activa, de Deo in hac quæstione usurpata, exponat permissivè. v. g. quod Esa. 63. 17 dicitur: Errare nos fecisti, Domine, de viis tuis: indurasti cor nostrum: illud Psalmo 81. 12. ita exponitur? Non audivit populus meus vocem meam. v. 13, & dimisit eos

eos secundum cogitationes cordis eorum. Quod Matth. 6. 13. dicitur: ne nos inducas in tentationem: id 1. Cor. 10. 13. ita explicatur: fidelis Deus, qui non facit nos tentari supra vires, 4. *Deserendo*. ubi nota, nunquam Deum deserere hominem, nisi prius ab homine deseratur, ut habet Aug. serm. 88. de tempore. Hæc verò desertio non locum habet in primo Adami peccato: in reliquis concurrit. Cum Saul projecisset verbum Jehovæ 1. Sam. 15. 26. recessit Spiritus Jehovæ ab eo 1. Sam. 16. 14. Cum omnia, quæ facienda erant, Dominus vineæ fecisset: ipsa v. solas labruscas ferret, removebat Deus sepem eius, Esa. 5. v. 4. 5. 5. *Satana tradendo*. Postquam enim homo à Deo avertitur, ab ipso, tanquam iusto iudice, ob antegressa peccata, Diabolo, ut executori divinæ justitiæ traditur, qui ad varia scelera ipsum impellit. Huc pertinet historia Pharaonis, de scelere in scelus ruentis, & filiorum Eli. 1. Sam. 2. 25. Locus Esa. 19. 13. Dominus misit super vos Spiritum vertiginis 1. Reg. 22. 23. Dedit Jehova Spiritum mendacii in ore illorum Prophetarum. 6. *Metas præsumendo*. Esa. 8. 10. Consultate consilium, & dissipabitur: loquimini verbum, & non stabit. Huc referenda historia Jobi, cui sine permissione Dei nihil damni Satan inferre poterat. 7. *Bonum ex illis eliciendo*. Venditionem Iosephi convertit Deus in bonum. Gen. 50. 20. Crucifixionem Christi convertit in actionem humano generi salutarem. Act. 2. 23. cap. 4. 28. Ex abnegatione Petri, cor sese humilians, & serio dolens producit. E peccato Magdalenzæ majorem dilectionem. E blasphemiâ Pauli summam humiliationem. De his vide plura apud Dn. Præsidentem. Loco de Prov. Licet autem his septem modis Deus in malis actionibus hominum concurrat: hinc tamen non sequitur, quod idem *autor* seu *causa* sit malorum actionum seu peccatorum. Ille namq; causa peccati est, qui est causa illarum actionum, quæ nobis peccata sunt: qui subministrat causas peccandi: qui hominem corda ad malum interius efficaciter inclinât: & cuius impulsu fiunt opera mala. Tali modo Deû ad peccata concurrere nos non dicimus, sed potius hanc sententiam ex Evangelio nostro ita profigamus:

Quicquid de Deo negatur, Diabolo verò adscribitur, illius autor seu causa non est Deus, sed Diabolus.
Seminitio zizaniorum (hæresum) de Deo negatur, Diabolo verò adscribitur. Matth. 13. v. 25, 28, 39. E. Sc.

E. Seminationis zizaniorum (hæresium) autor & causa non est Deus, sed Diabolus. Et per consequens non est autor cuiusdam mali seu peccati, cum hæresium & peccatorum hac in parte sit par ratio. Vel:

Quicumque est autor seu causa omnium peccatorum, ille etiam autor seu causa est zizaniorum (hæresium).

Atqui Deus non est autor seu causa zizaniorum.

E. Deus non est autor seu causa omnium peccatorum.

Plura Argumenta, eaque firmissima in hanc sententiam collige ex *Bonitate Dei*, quod sit summè bonus, Matth. 19. 17. Mar. 10. 18. Luc. 11. 13. ex *Iustitiâ ejus*, quod sit summè justus. Exod. 9. 27. 2. Esd. 9. 8. Psal. 7. 10. Rom. 3. 26. ex odio adversus peccata, Esa. 63. 12. ex prohibitionem ne peccemus. Psal. 5. 5. Pl. 30. 7. Pl. 44. 8. ex vindictâ, quam sumit ob peccata. Quam ostendunt diluvij inundatio Gen. 7. Sodomæ & Gomorrhæ everasio. Gen. 19. &c. Ex promissione præmiorum facientibus voluntatem ipsius factâ. Passim.

Errant ergo Calviniani, qui omnis mali culpam & causam in Deum reijciunt, cunctorumque peccatorum molem in ipsum quasi devolvunt. Non per calumniam hoc dici videbitur. *Qui a perta ipsorum verba leget*, ut Zwinglij Tom. 1. fol. 365. Cal. l. 1. instit. c. 18. l. 2. inst. c. 4. § 4. § 1. 3. c. 21. Zach. de natura Dei fol. 690. Bez. Resp. 2. ad Colloqui. Mompel. p. 179. in Q. Q. & R. R. p. 697. Mart. tyr. l. 3. Loquatur unus Calvinianus in instit. l. 3. c. 23. l. 4. Ad distinctionem voluntatis & promissionis hic recurrit; (Lutheranos intelligit) sed, cur permittere dicemus, nisi quia ita vult? Nec dubitabo ego cum August. simpliciter fateri voluntatem Dei esse rerum necessitatem, Et sect. 7. Decretum quidem horribile fateor, inficiari tamen nemo poterit, quin præcaverit Deus, quem exitum esse habiturus homo, antequam ipsum conderet, & ideò præcaverit, quia decreto suo sic ordinaverat, vid. etiam Danæum in Enchirid. Aug. 2. *Qui ipsorum hypotheses considerabit*, ut sunt: Deum sine distinctione operari omnia. Zanch. l. 3. de natura Dei c. 4. p. 392. Beza R. 2. ad colloq. Mompel. p. 175. 185. 155. Gryneus in thes. orthod. fid. p. 157. Deum ab æterno peccata ita prævidisse, ut ea voluerit, & decreverit primorum hominum lapsus, Cal. 3. instit. c. 23. l. 7. Peccata fieri aut Deo volente aut nolente. Sed nõ posterior, E. prius. Verba activa, de Deo usurpata, Excœcare, indura.

durare, tradere pravis desiderijs non explicanda esse de permissio-
ne. De efficaci igitur operatione explicanda erunt. Et sic Deus
efficaciter operando & efficiendo cœcitatem & duritiem hominis
excœcat & indurat. Quorsum igitur querimoniarum illorum, quod
falsò à nostris accusentur? protestatio facta contraria est.

Excipiunt: Deum non peccare, etsi eadem, quæ impii, ope-
retur: quia sit exlex: peccatum autem definiri per *transgressionem* & legis
transgressionem: idq; obscuro admodum exemplo, à Tauro de-
sumpto, illustrant. Resp. Deus est exlex, 1. ab alio superiore ipsi
non est lex posita: interim tamen natura eius perfectissima ipsi
instar Legis est: & sic impellendo ad ea, quæ naturæ ipsius
repugnant, sibi ipsi repugnaret, ac seipsum abnegaret contra
Apostolum 2. Tim. 2. 13. & mutaretur contra Malach. 3. 6. Lex
enim est expressa quædam divinæ justitiæ imago. Deinde, pec-
cata *involuntaria* & per se, *phœrica*, intrinsicè considerata, nullo respectu
possunt fieri non peccata, ut sunt: injustitia: hypocrisis, periuri-
um, adulteria &c. Nam naturæ divinæ è diametro adversantur.
Alia verò est ratio peccatorum extrinsicè & *extra* respectu le-
gis & mandati consideratorum (ut erat comestio carnis suillæ in
V. T.) in quibus Deus liberè dispensat. vid. D. Meisner. p. 10
Phil. sob. l. 4. Q. 10.

QVÆSTIO V.

An Calvinianorum Relig. nominatim in
publicis scriptis & concionibus refutari
& taxari debeat? A.

Ex verbis Evangelii: Sinite crescere zizania & triticum usq;
ad messem: prosilit illa Q. Num Calvini, in publicis scriptis &
concionibus nominatim refutari & taxari debeant. Johan von
Wienstein *Wortlage* in Tractatu, quem inscripsit: *Barhafftigen*
Wortlage principi *Hollands* Anno 1608. dedicato, inter n. edia, qui-
bus Reformata Religio (Calvinianam putat) commodè alicubi
introduci possit, hoc facit octavum, ne concedatur, ut Calvinia-
norum Religio pro concione taxetur, sive Doctorum Calvinia-
norum mentio injiciatur. Idem omnes Calviniani unice exoptant,
E non-

nonnulla huius consilii, ut putant, Saluberrimi Argumenta proferentes. 1. Quod ipsorum doctrina in publico aliquo concilio nondum sit examinata, nedum in Romano Imperio condemnata. 2. Quod Christus seridè Apostolis eorumq; successoribus pacem commendaverit, quæ hoc modo vehementer turberetur & elimitur. 3. Quod non fas sit ante tempus iudicare juxta præceptum Apostoli 1. Cor. 4. v. 4. Sed hoc iudicium hancq; condemnationem Deo eiusq; ultimo iudicio relinquendam esse. 4. Quod necessitas requirat, ut ad evitandum Ecclesiis nostris à Pontificis imminens periculum, mutuo auxilio adversus Papatum pugnemus, ideoq; fraternitatem inter nos & ipsos colendam esse. 5. Multa nostris auditoribus proponi dogmata, ac si ipsorum essent, à quibus tamen ipsi sint alienissimi, se non jurasse in scripta Calvinii vel Bezae vel alterius. Si omnino iudicium de ipsorum doctrina ferre velimus, quærunt cur illam non potius juxta ipsorum Catecheticas institutiones sive publicas Confessiones, quas ediderint, quam juxta unius vel alterius privati Doctoris scripta examinemus, &c. Verum salva res est. Nostrates pro se habent *1. exemplam Christi, & D. Pauli.* Annon auditores suos monet Christus, ut caveant Pseudopphetas Matth. 7. v. 15? Annon eosdem adhortatur, ut sibi à fermento Phariseorum & Sadduceeorum caveant Matth. 16. 11? Annon Paulus Luporum causa, qui Ecclesiam invasuri essent, vigilare juberet Act. 20. v. 28? & videre, ne omni doctrina vento circumferantur Ephes. 4. v. 14. & observare eos, qui dissensiones & offendicula præter doctrinam, à se traditam, facerent, Rom. 16. 17. Annon idem Anathamatis fulmine falsa docentes percellit, Gal. 1. 8? 2. *Mandarum divinum.* Ezech. 3. v. 17. 18. Fili hominis, speculatorem constitui de domuit Israël, ut audias de ore meo verbum, & annuncies eis ex me. Si dicente me ad impium: Morte morieris, & non annuncies ei, neque locutus fueris, ut avertatur à via sua impia, & vivat ipse impius in iniquitate sua morietur, sanguinem autem eius de manu tuâ requiram. 2. Timoth. 4. vers. 2. Paulus predicare verbum jubet, oportune, importune, increpare, exhortari. Tit. 1. 9. contradicentes arguere, Tit. 3. vers. 18. hominibus

nem hæreticum post unam atque alteram correptionem vitare.

3. *Officium illorum hoc requirit.* Sunt n. legati Dei, pro Christo legatione funguntur 2. Cor. 5. v. 20. SS. cuius est arguere mundum Ioh. 16. v. 7. 8. per illos hoc suum officium exequitur, Constituntur super gentes & super regna ad evellendum, destruendum, disperdendum, dissipandum, ædificandum, & plantandum. Ier. 1. vers. 10.

4. *Deus graviter de illis, qui ad delicta populi, connivent, conquertur.* Esa. 56. 10. eos appellans cæcos, canes muros, non valentes latrare, jacentes & amantes somnia. Ier. 6. v. 13. à Propheta usq; ad sacerdotem cuncti faciunt mendacium, dicentes: Pax, pax, cum non esset pax; quibus confusionem in tempore visitationis Deus comminatur.

5. *Summa necessitas hoc efflagitat.* Cum enim dormirent homines, habet nostrum Evangelium, seminavit Diabolus zizania. Si igitur nostri doctores dormiant, sint negligentes, nec auditoribus suis lupum monstrant, facili negotio oves à Satana circumveniri possunt. Quis nescit, per hanc conniventiam Arianismum & Mahometismum in Ecclesias orientales introductam esse? desinant igitur id à nostratibus postulare Calviniani, quod salvâ conscientia omittere nequeunt. Discrimen tamen aliquod constituendum esse non inficiamur 1. inter seductos & seductores, hosq; præ illis docius tractandos. 2. Integros cætos à præcipuis errorum doctoribus discernendos, & cum illis mitius agendum esse: hos vero si in errore pertinaciter persistant, sp. ferventi taxandos. Ad Argumenta objecta facilè est Resp. Ad 1. Resp. 1. Quâvis nostrates concilium legitimum, unanimi ordinum Imperii consensu impetratum, non avertentur; interim, ejusmodi Concilium esse de simpliciter necessitate, nec, priusquam instituantur, Hæreticos refutari aut taxari debere, hoc verò constanter negamus. Cur enim Christus Pharif. Sadd. Scribarum errores publicè refutavit ac rejecit, si prius generali aliquo Concilio eorum doctrina damnanda fuisset? Nec Apostolus Paulus falsis Apostolis, Hymeneo & Phileto, si hoc necessarium fuisset, tanta sepe sepe op-
posuisset.

2. Multi petulanter in Ecclesiam irrupere possent hæreticæ, suasque hæreses impunè propagare, si provocatio hæc ad generale aliquod Concilium, summa cum difficultate instituendum valere deberet.

3. Accedunt hoc suo iniquo postulato Calviniani ad castra Pontificiorum. Hi enim Synodos & Concilia necessaria componendarum controversiarum media constituunt. Vid. Bellar. l. 1. de Concil. c. 11.

4. Concilia sæpenumerò errasse, imò sine ullo fructu instituta fuisse, nemo non novit; Cur igitur in causis Religionis illorum iudicio nos absolutè & simpliciter submitteremus?

5. Potius in script. manemus, & ex illis de rebus fidei iudicamus, quas unicam Controversiarum Theologicarum normam ac regulam esse novimus. Aut dicant nobis Adversarii, cur has relinquentes ad iudicium humanum provocare malint.

6. Quod dicunt, se usque in hunc diem non auditos, & legitimè condemnatos esse, eo ipso veritatem Historiæ Ecclesiasticæ superiorum temporum in dubium vocant, adeoque omnes congressus, conventus, colloquia, religionis causa à potentissimis Imperii principibus maximis summi- bus instituta contemnunt & pro nihilo habent. Quis ignorat Comitia Augustana Anno 1530? quis colloquia Marpurgense Anno 1527? Maulbrunnense Anno 1564. Mumpelgartense Anno 1586. quem fugiunt conventus Sueinfurtenfis, Smalcaldensis, Francofurtensis, Naumburgensis; in quibus si dogmata sua nondum protulerunt, aut subdolè egisse illos, aut principibus laudatissimis illuisse dicendum erit.

7. Describunt nobis eiusmodi Synodos, quæ vix unquam ac ne vix quidem institui possunt. Illis enim exteros, utpote Scotos, Anglos, Bohemos, Vngaros, Polonos &c. interesse volunt. Vide Pareum in Iren. quod iniquum ac penè impossibile positum provocationem hypocriticam ad Synodum satis arguit.

Ad 2. Quod pacem colendam dicunt, Disti. inter pacem politicam seu externam, & spiritualem. Nemini auctores sumus, ut contra Calv. arma sumat, & ipsos e medio tollat, aut publicam pacem & tranquillitatem lædat: Sed spiritualem pacem cū illis colere Sacra pagina prohibet. Illa enim sine veritate nequit con-

fide;

siderari, nedum consistere; quam si nobiscum amplecti velint, fraternitatem cum ipsis colere & nos studebimus. At veritas præcedat necesse est, inde Jer. i. 16. dicitur: Veritatem & pacem diligite. Et Paulus Eph. 4. v. 3. nos sollicitos esse jubet ad servandam unitatem Spiritus in vinculo pacis, & v. 16. veritatem facientes in caritate crescere in capite nostro Christo. Hic igitur usurpat us illud Megalandri Lutheri: Maledicta omnis pax & concordia, quæ lædatur gloria Dei.

Ad 3. in verbis Pauli de non ferendo iudicio prohiberi dicimus temerarium iudicium Corinthiorum de donis Apostolorum, aliorumq; Ecclesiæ doctorum: non verò dogmatum examinationem. Cur enim 1. Cor. 10. 15. diceret: ut prudentibus loquor, iudicate vos, quæ dico? annon his verbis dogmata fidei probare & examinare jubet? Nihil igitur hoc est fugium. Calv. iuvat.

Ad 4. Concedimus Ecclesiam nostram in præsentissimo periculo ob Pontificios versari; sed in eo ex conjunctione cū Calvinianis magnum auxilium nos habituros persuadere nobis non possumus. Scimus enim si aura secunda ipsis afflaret, non meliores hos istis futuros, & ex egregiis Epithetis, quibus nostrates orationant, ut Ubiquitistas, Capernaitas, Carnivoros, Sanguisugas, Marcionitas, Svvencckfeldianos &c. illos appellitent, ex parte experimur.

Ad 5. Producant, si possint illa, quibus falsò à nostris accusentur. Aut, si non faciunt cum scriptis Bezzæ, Calvinii, aut sociorum quorundam, cur ad crassos eorum errores magis muti sunt, quam pisces? cur non potius illos reprehendunt? Non ablegent nos simpliciter ad confessiones suas publicas seu Catecheticas Institutione. Illæ enim in multis instar Corthurni sese habent, qui utriq; peditari possit, I. tam dubiæ sunt, ut vix intelligas, an nostram sententiam amplectantur, vel an suorum authorum errores plebi instillent. Nemo cordatus igitur in nostratibus reprehendere poterit, si larvam ipsis detrahant, & quomodo hunc vel illum Articulum fidei intellectum velint, aperiant.

Q U Æ S T I O V I.

An liceat malos & impios ex Ecclesiæ cœtu
excommunicare, & quandoq; planè
medio tollere? A.

Ex vers. 30, hæc oritur Q. Calvinianorum quidam simpliciter negarunt, ut Thomas Erastus, referente Beza in tractat. de verâ ex communicatione & Christiano presbyterio: alii secundum Quid, ut Bullingerus, Gualterus, Musculus. Nos cautè quidem hic agendum esse non negamus, ita, ne collis afflictorum laquei injiciantur, aut miseri peccatores in barathrum desperationis precipitentur: Verum, usum eius legitimè necessarium esse, asserere non dubitamus. Tum vero legitimè adhibetur, quando alius levioribus remediis, homo in viam reducendus, locum dare recusar, Nec à privato institui; sed communicato cum Magistratu politico consilio & totius Consistorii consensu ad tempus fieri debet. Assertionis nostræ has reddim⁹ rationes, 1. Testimonia script. quibus probatur peccata interdū retineri, & malū ex Ecclesiæ cœtu ejici posse. Ioh. 20, v. 23. Quorū remisistis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, tetenta sunt. Matth. 18. 17. Si Ecclesiā non audierit (frater) sit tibi sicut Ethnicus & Publicanus. 2. Exempla, incestuosi 1. Cor. 5. 3. Hymenæi, Alexandri 1. Timoth. 1. v. 20. 3. à pari, Absolvere pertinet propriè ad officium ministrorum Ecclesiæ: E. & peccata retinere: quia utrumque in commendatione clavium solventis & ligantis comprehenditur. Iohan. 20. 23. 4. A Necessitate. Nisi enim libido peccandi frenaretur, & putridum membrum abscinderetur, reliquas corporis partes facilimè contagium occupare posset, easq; inficere, sicuti modicum fermenti totam massam fermentat. 1. Cor. 5. 6. 5. Ab utilitate. Ad resipiscentiam namq; vix melius impelli possunt delinquentes, quam si à cœtu Ecclesiæ & congregatione sanctorum ad tempus repellantur. Neq; enim desperationis sed resipiscentiæ & salutis medicina Excommunicatio esse debet. Usurpari igitur Excommunicatio legitimè suo tempore & loco potest, imò, si in quibusdam locis per non usum sublata & eliminata est ex Ecclesiâ, restitui & in usum reduci potest, quicquid etiam contra gan-
Parat

niam Aræt. part. 2, probl, Loco de Excomm.

Parabola nostra minime nobis repugnat. Illa enim de hæreticis intelligenda est, non verò de malis & improbis in genere, uti in Explicatione illius supra dictum. Hæretici, quæ tales, non sunt interficiendi; Nihilominus tamen disciplina Ecclesiastica facta rectaq; manere debet. Quin etiam Magistratus officium in suo vigore & rigore servatur, quod est pro gravitate delictorum fontes punire. Non enim frustra gladium gerit. Rom. 13. v. 4.

Q V Æ S T I O VII.

An seculi huius consummationi certum tempus sit constituendum?

Interitum mundi negarunt olim Sadducæi Matth. 21. v. 23. & Empeccæ. 2. Pet. 3. 3. qui rectè refutantur ex v. 40. c. 13. Matth. ubi expressa mentio fit consummationis huius seculi; cujus an certum tempus sit constituendum non immeritò quæritur, cum quidam id, suis confisi vel revelationibus, vel ratiocinationibus, vel etiam auctoritati cuiusdam mentis, olim facere non dubitarint, nec adhuc dubitent. Primi ordinis exempla recenset August. l. 18. de Civitate Dei, c. 53. ubi refert, quosdam Annum 400. ab Ascensione Domini Consummationis tempus constituisse. Alios 500. alias 1000. quos omnes eludit ipsa temporum experientia. His adjungendus est fanaticus iste Burghans nostro seculo, qui suas etiam revelationes de hoc tempore protulit. Secundi ordinis sunt, qui non revelationes, sed ratiocinationes suas protulerunt quales fuerunt, qui sex millibus annis duraturum hunc mundum dixerunt, cum eorundem, h. e. sex diebus sit conditus, & Petrus dicat, mille annos Domino instar unius diei esse. 2. Pet. 3. v. 8. Quibus addimus Cerinthianos, qui longius progressi in novum errorem inciderunt, nim. septimum millenarium post adventum Christi huic vitæ & terræ deberi, quò Christus huc sit reversurus, pios in hanc vitam resuscitaturus, & cum ijs, cæterisque, quos vivos deprehenderet, oppressis impiis, vitam voluptatibus & delitiis corporalibus diffluentem per mille annos in hac terra exacturus; postea vero in cælum cum ipsis migraturus. Quibus, accedunt quidam ex Patribus Chiliastarum opinionem amplexi, & error hodiè in fratibus roseæ crucis repullulare videtur. Quidam Stipellius olim Witebergæ interitum mundi diè D. Lucae An. 1533. constituit. Arnoldus de villa nova excellens Astrologus An. 1435. Eustachius Poyffel An. 1623. Melchior Hoffman An. 1534. Quidam

Baro.

parochus ex dicto VIDEbVnt, In qVeM pVpVgerVnt. Anno
1532, colligere voluit. Alii ex dictionibus ADVentVs DoMni,
ubiliter Arithmeticae dant 2012. de quo numero subtraxerunt:
Dies abbreVlabVntVr h. e. 517. & postea iterum addiderunt:
propter eLeCros. h. e. 150. & habuerunt Annum 1645. Iohan-
nes Regiomontanus Annum 1588. terminum mundi fecit cum
multis aliis: Unde Rithmi Germanici Iohannis Molitoris:

Wenn man zehlt tausent / fünffhundert / achtzig acht.
Das ist das Jahr / welches ich betracht /
Geh dann die Welt nicht vnter /
So geset / ich / sonst groß mercklich Wunder.

Hos Rithmos Casparus Bruschius ita latine reddidit:

Post mille expletos à partu virginis annos

Et post quingentos rursus ab orbe datos.

Octogesimo octavo mirabilis annus

Ingruet, is secum tristra multa trahet.

Si non hoc anno totus malus occidet orbis,

Si non in nihilum terra fretumq. ruent.

Cuncta tamen mundi sursum ibunt atq. deorsum

Imperia: Et luctus undiq. grandis erit.

Tertii ordinis sunt, qui vanam jactant auctoritatem, ut por-
te Eliæ, qui sex millia Annorum a taci mundi attribuisse dicitur,
ut duobus millibus sit inane, duobus millibus lex, & duobus mil-
libus Messias, postea finis. Vide, Talmund. in libro Sanhedrim c. 11.
sed Iudæorum fabulæ sunt, quibus non habenda fides: sicut nec
15. illis ægypticis. quæ Hieron. se in Iudæorum libris legisse testatur,
finem mundi præcessuris, aliquid tribuendum est. Porius curio-
sis istis hominibus manifesta script. testimonia opponenda. 1. Ef-
fatum Christi. A. C. 1. v. 2. Non est vestrum nosse tempora & mo-
menta, quæ pater posuit in sua potestate. Unde ita colligere licet:
Mytheria Dei quæ non sunt patefacta homini non sunt persecu-
tanda. Scire tempus consummationis seculi est tale mysterium
Dei. E. Vide Mar. 13. 32.

2. Dehortatio Apostoli ab hac inquisitione. 2. Thef. 2. v. 1.
cuius

Cujus autoritas in hanc partem potius valere debet, ne inquiramus, quam ut certam metam statuamus.

3. Consideretur etiam origo hujus curiositatis, quæ est Spiritus mendax, falsæ rationes, & vana autoritas: quid boni hinc sperandum?

Eorum tamen non simpliciter damnanda videtur opinio, qui Christum ad judicium non interdium, sed profundâ nocte venturum probabiliter ex quibusdam locis script. colligunt, ut ex Apoc. 16. v. 14. Ecce, vento, sicut fur. Beatus, qui vigilat & custodit vestimenta sua, ne nudus ambulet, & videant turpitudinem eius. Matth. 24. v. 43. 44. Illud autem scitote, quod si sciret paterfamilias, quâ vigiliâ fur venturus esset, vigilaret utique, & non sineret perfodi domum suam. Ideo & nos estote parati, quia quâ non putatis horâ filius hominis venturus est. Adventus Christi hic adventui furis comparatur, qui noctu, clam, dormientibus hominibus, in sperato sua peragere solet. Immo clariùs aliquid hac de re judicasse videtur Marcus c. 13. vers. 35. quando ait: vigilate ergo: Nescitis enim quando Dominus domus veniat, sero, an mediâ nocte, an galli cantu, an manè: ne cum venerit repente, inveniat vos dormientes. Et in similitudine Matth. 25. vers. 6. de decem virginibus, quinque prudentibus, reliquis quinque factis, Sponsus mediâ nocte dicitur adventasse. Ut enim Angelus Domini nocturno tempore percussit omne primogenitum in Ægypto. Exod. 12. Sic etiam Christum eodem tempore judicium super vivos & mortuos inchoaturum putant. Cui sententiæ ad stipulatur Lactant. lib. 7. cap. 19. de divin. præm. & in Epitome divin. insit. cap. 11. Nos, quamvis aliorum pias meditationes non rejiciamus; hoc tamen addimus, dicta script. generalius loqui, nec ad tempus nocturnum simpliciter restringi posse: Ita etiam hanc sententiam fovendam esse, ut omnis securitas fugiatur, cum sciamus, tanquam laqueum diem ultimum nos oppressurum, Pie Aug. Ideo, inquit, latet ultimus dies, ut timeatur omnis dies.

transfigurari, in alium habitum traduci. Igitur sic argumentor:
 Quicquid perit, eatenus, quatenus perit, non in meliorem statum
 transmutatur. Sunt n. contradictoria: perire & in melius transfer-
 ri. Atqui mundus peribit Ps. 102. v. 27. E. eatenus, quatenus peri-
 bit, non in meliorem statum transmutabitur. Martin. p. 1076. ad-
 fert duplicem locum ex 2. Pet. 3. v. 6. 7. quo probet, verbum *pe-
 rire* non semper esse totâ substantiâ interire: quod contra nos ni-
 hil facit. Nam, posito, verbum *perire* non semper esse in nihilum
 abire, aut totâ substantiâ interire; nunquam tamen alterationem
 in statum meliorem denotat. Mundus olim, aquâ inundatus, (ne
 denotetur totum hoc universum, sed synecdochicè superficies or-
 bis terrarum, quam mundi significationem Martin, dicto lib. c. 22.
 de migratione Christi ex hoc mundo disputans, benè novit) pe-
 rit, non certè in meliorem statum est mutatus. Mundus reserva-
 tur, in diem perditionis impiorû, non certè immutationis impiorû
 in meliorem statû. 2. Dicitur: **וְאַתָּה יְעֻמָּד** sed tu permanebis
 seu stabis, præfixum **וְ** saepe est idem, quod *sed*. Quam significatione
 hoc loco habere verba præcedentia ostendunt: Est n. oppositio in
 verbis; Ipsi peribunt, sed tu stabis. At quæ oppositio esset: Cælû &
 terra peribunt, i. e. essentialiter manebunt, qualitatû v. accidētium
 immutationem duntaxat sustinebunt: sed tu permanebis: Arg. tale
 esto: Quicquid hic Deo tribuitur illud ex oppositione cælo & terræ
 est detrahendum. Atqui essentialiter permanere seu stare Deo hic
 tribuitur. E. essentialiter permanere seu stare cælo & terræ est detra-
 hendû. 3. Dicitur: **וְכֻלָּם כְּבָגֵר יִבְלֶה** Et omnes, sicut vestimentû,
 veterascent. 1. notandû hic vocab. **יִבְלֶה** quod explicat Buxtorff,
 in Lexico per *universos ipsos, quot quot sunt*, videlicet cælorû, qui sunt
 opera manuum Dei, v. 26. h. e. qui sunt creati, ut Calv. suam expli-
 cationem de *renovatione in meliù* non minus cælo beatorû assignare
 cogantur, quâ cæteris cælis nim. aëri & firmamento, cû & hos & il-
 lud creatos dicant. Si n. omnes cæli creati à vitiosis qualitatib, re-
 purgandi, sequitur, quod & ipsû cælû beatorû ab iisdem sit repur-
 gandum, cû illud quoq; admodum ipsos sit locus creatus, absonû. 2. Quod
 ad Emphasin, noto **יִבְלֶה** veterascent à rad. **בָּלָה** inveteratus est,
 vetustate eritus, attribus, sumtus est. Neq; hoc verbû nudè poni-
 tur, sed vocab. vestimenti ipsi additur. Sicut igitur vestimentû in-
 veterascent, sic etiam cælû & terra juxta prophetâ inveterascent. At

vestimentum non inveterascit hoc modo, ut se. vitiosis Qualitatibus destructis, in statum perfectiorem mutetur; essentiam verò salvam retineat; sed essentialiter corrumpitur: Sicuti contrà, quando Deus vestimenta Israelitarum non inveterasse ait in deserto. Deut. 8. v. 4. c. 29. v. 5. illorum essentiam seu quidditatem permanisse salvam. denorat, ipsosque significat non novis vestimentis toto illo peregrinationis tempore opus habuisse.

4. Dicitur: כְּלוּשׁ תַחֲלִיפֶם וַיִּחַלְפוּ sicut indumentum mutabis eos, & mutabuntur, תַחֲלִיפֶם & וַיִּחַלְפוּ sunt à rad. חָלַף quod verbum sæpè significat præterit, transivit, interiit, vid. Esà. 2. 18. Cant. 2. 11. Dan. 4. 23, 25. 32. in hac significatione etiam hoc loco accipi debere, ostendit vocabulum vestimenti, cum quo comparatio instituitur. Quicquid igitur immutatur tanquam vestis, & quidem vestis *veterascens* (ut ante propheta dixerat: Sicut vestimentum inveterascens) illud removeretur, seponitur, abjicitur, non tantum à vitiosis Qualitatibus purgatur & renovatur. Atqui cælum & terra immutantur, tanquam vestis, & quidem vestis *veterascens*. Confer Gen. 41. 44. quando de Josepho ad Pharaonem vocato dicitur: & mutavit (וַיִּחַלֶּף) vestes suas, ubi non sensus est, quod priores suas vestes, quibus indutus erat in carcere degens, interpolaverit ac purgaverit, in illisq; coram Pharaone comparuerit, sed quod alias novas induerit. Vid. Piscat. in cap. 41. Gen. Schol. 14. Et nota est aliàs significatio phræsoni; mutare vestes, mutare pecuniam, in lingua latina. Quare Martin. pag. 1076. in verbo וַיִּחַלְפוּ argumentum quærens nihil agit. Jam enim demonstratum est, idem verbum etiam totalem mutationem significare. Idem de Chaldaico וַיִּחַלְפוּ & Græco ἀλλάξω habendum, Vid. Paraph. Chald. & LXX. in locis suprâ annotatis.

5. Dicitur: וְאֵתְּהָהּ הָיָה וְשָׁנוּתֶיהָ לֹא יִתְּמוּ Tu v. idem es, & anni tui non consumentur, Præfixum וְ notat iterum oppositionem, ut antè. Anni Deo figuratè tribuuntur pro essentia, quam nunquam mutari David asserit. יִתְּמוּ enim, quod ad annos Dei refertur, à rad. תָּמַם hic est plenè & totaliter consumtus est, Sicut igitur Deus ipse est, & essentia eius non deficit, sic cælum & terra

terra peribunt & veterascent. Atqui Deus in essentia sua idem ipse est, & essentia eius non deficit. E. Hæ sunt Emphases phrasæ, in Psalmo 102, quæ nobis interitum mundi describunt.

Jam. II. Videbimus, An etiã expositio hæc nostra ex aliis claris scripturæ locis firmari possit. In nostro Evangelio *Matth. 13. v. 39. 40. bis interitus mundi per Consummationem seculi describitur*. Per seculum cum status secularis, tum omnia, quæ existunt in præfenti seculo, nempe cælum, terra, & quæ in eis sunt, exceptis Angelis & hominibus, intelliguntur. Cælum igitur & terra consummabuntur. Quæ *corruptio* seu consummatio non significat qualitatum nudam immutationem, (alias cælum & terra mutandi dicerentur) sed essentiali corruptionem. *Matth. 24. 35.* describitur per *præteritionem*. Cælū & terra transibunt (*παροδησουσιν*) quod verbum totalem seu essentiali corruptionem & interitum denorat; atq; d. l. opponitur verbo Dei; quod utiq; non secundū *modum*, videlicet *scriptionē, lectionē, prædicationem, excusionē, compactionē*, sed ratione & *divinitate*, quidditatis seu sententiæ nõ peribit seu permanebit? *Iob. 14. 12. per non esse*. Amplius non esse estne idē quod remanere vel in statum alium mutari? *Apoc. 20. 11. per fugam, ejusmodi quidem, ut locus non amplius; in quo existant cælum & terra sit inventus*. 2. *Pet. 3. 7. per combustionē seu conflagrationē*. *Esa. 65. 17. prænunciantur novi cæli, nova terra; creati cæli, creata terra, non immutati, tam novi ut priorum nulla amplius sit memoria*. Hinc ita argumentor: si cælum & terra consummabuntur, comburentur, sicut stipulæ ab igne; præteribunt, ita ut amplius non sint, nec locus eorum inveniatur; sed novi cæli creentur & nova terra, prioribusq; succedant: consequens utiq; erit, illos nõ tantum secundum vitiosas qualitates immutatum iri. Verum prius, uti jam ostensum. E. & potterius.

III. Jubeat Martin. conciliari nostram sententiam cum iis, quæ de cælo mansuro scriptura tradit. At ubi nam scrip. cælum aliquod creatum, quod nunc sit, mansurum affirmat? Non adferat cælum, in quod Christus ascendit, neq; illud, quod electi sint occupaturi. Nondum enim demonstratum est, illud cælum locū creatum esse; (de creatis autem Q. est) sed hoc describitur per gloriam & majestatem cælestem, ad quam Christus secundum huma-

humanam naturam sic effectus. Inde Ephes. 4. 10. Christus ascendisse dicitur super omnes coelos, ut adimpleret omnia, & vers. 8. ascendit in altum, captivam duxit captivitatem, & dedit dona hominibus. Huius etiam gloriae & maiestatis, & sic caeli Christi participes fient electi; sed in Christo capite suo; qui ipsis dabit sedere in throno suo, sicut ipse sedet in throno Patris. Apoc. 3. 21. De caelo vero beatorum script. affirmat, quod oculus non viderit, nec auris audiverit, nec in cor hominis ascenderit, quae praeparavit Deus his, qui diligunt ipsum. 1. Cor. 2. 9. Esa. 64. 4.

IV. Deniq; potest etiam nostra sententia conciliari cum his, quae de mundi liberatione dicuntur. Rom. 9. 21. dicitur; ipsa creatura liberaliter a servitute corruptionis in libertate gloriae filiorum Dei. Indè argumentum tale evaderet: Quicquid liberabitur a servitute corruptionis, illud eo tempore, quo liberabitur, non in nihilum abibit. At prius de Creaturis (quo nomine etiam caelum & terra intelliguntur) affirmat, Apostolus. E. & posterius. Resp. Non putamus, cordatum hominem, etiam bruta animalia, canes, feles, equos, anseres &c. essentialiter in novissimo die manufuros credere. Jam verò de omnibus creaturis Apostolus ait, quod liberandae sint a servitute corruptionis. Vid. v. 22. Quod si nemo statuit, propos. erit particularis. Deinde non sunt opposita omnia creaturarum respectu, liberari a servitute corruptionis, & essentialiter aboleri; sed connexa. Liberatur n. & illud a servitute corruptionis, quod esse definit? Homo servitute pressus; si moriatur, liberatur a servitute corruptionis: non ab ipsa corruptione. Sed haec haec tenus.

Q U A E S T I O I X.

An dentur gradus gloriae in altera vita? A.

Occasione dicti: Iusti fulgebunt sicut Sol. v. 43. Q. An. futuri sint gradus in vita aeterna. Quidam enim Calv. ex illo Negativam defendere conantur sententiam. Verum dictam hoc nobis non adversari demonstrabimus, nostram opinionem uno vel altero Script. loco confirmantes. Primus autem desumitur ex Dan. 12. 3. *Qui a docti fuerint, fulgebunt q. splendor firmamenti; & qui ad justitiam erudiunt multos, q. stellae in perpetuas aeternitates.* Inde sic argumenta-

mentantur? Ubiq; statuitur discrimen gloriæ inter intelligentes
 sive doctos, ad & iustitiã erudientes sive doctores ibi statuuntur
 inter hos diversi gloriæ gradus. Atqui in altera vita statuitur discrimen
 gloriæ inter intelligentes sive doctos, & ad iustitiã erudientes
 sive doctores. E. Minor probatur: Quia de intelligentibus sive
 doctis in genere dicitur, quod fulgere debeant, q. splendor firmamenti:
 doctoribus a. seu ad iustitiã erudientibus splendor stellarum
 assignatur. Quod si igitur discrimen datur inter splendorem
 firmamenti, & stellarum sive Solis, Sequitur non minus discrimen
 hos inter dari debere. Excipit D. Schönfeld, Marpurgenfis
 Theol. in Disp. de vita æterna Cassellis An. 1604. habita 1, in loco
 Dan. esse Epexegetin, unius ejusdemq; sententiæ repetitionem.
 Resp. Repetitio unius ejusdemq; sententiæ esse solet, quando verba
 tantũ mutantur: Subjectum v. & prædicatũ eadem manent. Hic
 v. non tantũ verba mutantur; sed ipsum subjectum & prædicatũ,
 E. Subjectum mutari, hic probo: Nam priora verba: Docti sive
 intelligentes fulgebunt q. splendor firmamenti: loquuntur de illis,
 qui intelligentia sunt præditi, & viam Dei rectè didicerunt: non
 v. de iis, qui eandem alios, docuerunt: posteriora verba: qui ad
 iustitiã erudiunt multos q. stellæ: de doctoribus ipsis, seu illis, qui
 ad iustitiã erudierunt alios intelligenda sunt. Posterius hoc patet:
 prius probo 1. Ex participio **הַמְשִׁכִּימִים** intelligentes. Verbum
הַמְשִׁכִּימִים à **הִשְׁכִּיחַ** intransitivam quidem, & transitivã signifi-
 cationem habet: utrumq; significat; intellexit, & intelligentiã
 imbuir: sed participium hoc, cum in toto Daniele intransitivã
 significationem habeat, non etiam hoc in loco intransitivè accipi
 debere, Schönfel. probandũ incumbit. Vid. c. 1. v. 4. c. 11. v. 33. & 39.
 c. 12. v. 10. & confer Piscat. in Schol. 2. Si Subj. huius dicti: iusti
 fulgebunt: Sint doctores, seu docentes, non v. discentes, sequitur in
 his & seqq. verbis esse **ταυρολογισται**. Nam hic de doctoribus affirmaretur,
 illos fulgorem in altera vita accepturos, q. stellarum in
 cælo. Sic n. vocab. **פִּשְׁכָּר** Piscator exponit: in seqq. etiam verbis
 planè idem repeteretur; docentes nim. fulgorem accepturos q.
 stellarum in cælo: Quæ esset manifesta **ταυρολογισται**. 3. Sequeretur,
 Prophetam de statu beatorũ post hanc vitam differentem, discen-
 ribus seu piè doctis nullam planè in altera vita gloriã assignare:
 Diceret n. homines resurrecturos; sed doctores saltẽ gloriã & honore
 coronari debere,

2. Una

2. Una eademq; gloria, inquit, iisdem promissa explicatur duplici similitudine splendoris firmamēti & stellæ; nec in inæqualitas gloriæ æqualibus competit ex eorum hypothēsi: Argumentum est tale: Quicumq; locus inæqualem gloriām æqualibus tribuit, ille pro sententia Lutheri adduci nequit. Atqui hic locus inæquale gloriām æqualibus tribuit. E. Resp. 1. Schönfeld. præsupponit id, quod nos negamus. Jam enim demonstravimus, non de æqualibus prophetam loqui, sed de inæqualibus, videlicet de discipulis & docentibus, de piis omnibus in genere, & illis, qui erudierunt multos ad justitiām. 2. Schönfeldius in allegatis verbis discrimen concedit, inter splendorem firmamenti & stellarum, ac locum de docentibus agere dicit. E. aliquid saltem inter ipsos docentes statuit gloriæ in altera vita discrimen. Calviniani v. reliqui inter gloriām omnium beatorum tam docentium quam discipulorum nullum planè discrimen statuunt. 3. Conciliet suam sententiam cum Piscat: qui in Schol. per splendorem firmamenti & stellarum eundem splendorem intelligit. Splendorem enim expansi explicat per splendorem stellarum in celo.

3. Ex Evangelio nostro subterfugium quærit, dum Matth. 13. 43. hanc gloriām communiter omnibus beatis tribui asserit. Iusti fulgebunt ut Sol. Resp. Dicitur hoc nostram non evertit sententiam. Nam etiam discrimen est in splendore Solis, qui in meridie clarior respectu nostri, quàm manè vel vesperi: æstivo tempore efficacior, quàm hyberno.

4. Gloria hæc corporū est, ait, non animæ: ideoq; ad scopum nihil facit. Resp. Erit discrimen inter electos respectu corporis & animæ, idq; ex allegata similitudine satis apparet.

Alterum locum pro discrimine gloriæ in altera vita, desumimus ex 1. Cor. 15. 41. 42. *Alia claritas Solis, alia claritas Lunæ, & alia claritas stellarum: stella enim à stellâ differt in claritate: sic & resurrectio mortuorum.* Argumentum tale; Quale datur discrimen inter claritatem Solis, Lunæ ac cæterarum stellarum, tale etiam discrimen claritatis inter resuscitados datur. At inter illa tale discrimen datur, ut unius claritas major sit alterius claritate. E. At excipit Schönfeld. 1. Paulum ibi ex professo docere, quomodo corpus resuscitatum à sepulto, non quomodo beatorum corpora inter se differant, quæ omnia & singula corpori Christi glorioso conformia

nia fore, alibi dicat Phil. 3. 21. Resp. Unius inclusio non est alterius exclusio. Non valet; Paulus in hoc cap. agit de discrimine corporum sepulorum & beatorum. E. non agit in quodam capitulis versus de discrimine corporum beatorum in gloria. 2. De illorum corporum discrimine Paulus agit, quibus competit aut gloria Solis, aut Lunæ aut etiam stellarum. Atqui corporibus defunctorum nulla plane competit gloria. Quam n. gloriam, quem splendorem corpora sepulta & humata habebunt? E. de corporibus sepultis non agit. 3. Dicitur Phil. 3. Comparatè est intelligendum & *parè* via Corpora beatorum futura sunt conformia, non æqualia corpori Christi glorioso. Sicut igitur Christus ex morte corpus immortale, nullisq; passionibus obnoxium reportavit: Sic & nos cum corpore immortali, & quod nullis amplius infirmitatibus obnoxium sit, resurrecturi sumus: Quid v. hoc ad præsens negotium? Erit corporum glorificationum in quibusdam æqualitas. E. in omnibus: quæ *in v. h. qua ostenditur?*

2. Repetitur, in æqualitatem beatitudinis poni à nobis non in corporum glorificatione, sed in visione & cognitione Dei, de qua hoc in loco Paulus nihil. Resp. Et in corporum glorificatione & in visione seu cognitione Dei in æqualitatem aliquam piorum statuimus, quam D. Paulus exemplo Solis, Lunæ & stellarum, cum aliud in summo hoc mysterio dare vix posset, declarat.

Tertius Locus desumitur ex 1. Cor. 3. v. 8. Unusquisq; propriam mercedem accipiet, secundum suum laborem. Argumentor sic; Si quilibet mercedem in altera vita accipiet secundum suum laborem, sequitur, cum labor sit diversus, etiam diversam fore mercedem seu gloriam in altera vita. Verum prius. E. & posterius. Hunc locum Martyr explicat de præmio essentiali sc. vita æterna, non v. accidentalit illo, de quo Q. est. Verum Resp. Paulum loqui de tali præmio, quod juxta cujusq; peculiarem laborem unicuiq; peculiariter & singulariter tribuetur, prout unius, præ alterius major in Ecclesia fuit labor. Et hic notandum, quod hæc præmia non ex merito, sed ex ipsius Dei remunerantis gratuita benignitate cõferantur.

Addi potest & locus Matth. 25. v. 15. Ubi diversitas lucri ex talento & credito diversis præmiis compensatur. Item 2. Cor. 9. v. 6. ubi de parçe seminante dicitur, quod parçe etiam sit sementem facturus. Quæ dicta non tantum de statu præsentis, sed etiam futuri sæculi intelligenda sunt, sicut scriptum est 1. Tim. 4. v. 8. Pie-

tas ad omnia est utilis promissionem habens huius & futurae
vitae. De Patribus P. Martyr in L. f. 13 § 7. fateatur ingenue, quod
praemiorum discrimina statuerint. Vid. Aug. de virg. c. 26. Greg.
in 3. Job. Chryl. in 3. conc. de Lazaro. Piscar. in Aphorismis etiam
nobis dat calculum, & in Notis ad cap. 15. 1. Cor. v. 42. & doctrina
10. ait: Eben die Leiber/die wir hie auff Erden umbgetragen / vnd keine
andere werden wider auffstehen/ aber mit weit grösserer ehe vnd heu-
ligkeit gesteret/ weder sie hie gehabt. Doch wird gleichwol dieselbe heu-
ligkeit an den Heiligen ihre vnterschiedene gradus oder stoffeln haben.
Sed videamus etiam argumenta Schönfel. pro aequalitate beatitu-
dinis in omnibus Sanctis.

1. Si disparitas beatitudinis in nulla ejus parte est Scripturis o-
stendi potest, 1. nec in unione cum Deo. 2. nec in visione Dei. 3. nec
in dilectione, iustitia & laetitia. 4. nec in clarificatione corporum.
5. nec in domicilio. 6. nec Sanctorum consortio, neque gloria, tum
nulla erit inaequalitas, sed omnes pariter erimus beati. Sed non prius.
E. nec posterius. Resp. Etiam si nec Schönfeldius neque nos exacte o-
stendere vel intelligere valeamus, in quibus illa disparitas consistat:
interim, nemo priorum negare debet, quod S. Scrip. tam aperte nobis
demonstrat. Sufficiat nobis scire, dari inaequalitatem gloriae in al-
tera vita: qualis verò ista futura sit, & quantum alii aliis antecellere
debeant, solius Dei beneplacito committamus, atque cum Davide
janitores Regni Dei & atrii sancti esse optemus. Tanto enim altius
homo ad Deum ascendit, quanto profundius in se descendit, & plus
sibi ipsi vilescit, ait Thomas à Kempis l. 3. de imit. Christi c. 42.

2. Beatitudo aeterna secundum omnes suas partes dependet ex
Christi passione & merito nobis imputato. Rom. 6. 23. Eph. 2. 9. Joh.
3. 16. & nulla ejus particula ex operum nostrorum merito depen-
det. Rom. 4. & II. 6. opera nostra sunt imperfecta & dabita. Esa.
64. 6. Luc. 17. 10. At qui passio Christi aequaliter pro omnibus electis
facta, Quare aequalis etiam omnium electorum beatitudo futura vi-
detur. Resp. 1. Rectissime dicit Schönfel. beatitudo aeterna depen-
dere ex Christi passione & merito nobis imputato, non ex operum
nostrorum meritis ut beatitudo seu vita aeterna nobis detur propter
bona opera, & secundum proportionem operum: Sed Deus ex mera gra-
tia piis promisit, se illorum opera temporalibus & aeternis praemiis
compensaturum. Non igitur haec gloria, qua coronandi in altera vi-
ta sunt pii, bonis operibus nostris accepta referenda est; sed gratiam
Dei

Dei libera, ejusq; misericordia. 2. Omnibus electis æquali beatitudo contingit, si nimir. beatitudinem *essentialiter* consideres: pro vita æterna: si verò *accidentaliter* pro gloria, vitæ æternæ conjuncta, Deus promittit, se habito respectu laborum, quos pii sustinent, illam distributurum. 3. Commonem Schönfel. cum cæteris Calvin errorem committit, dum passionem Christi æqualiter pro omnibus *Electis* factam fuisse ait, quæ pro omnibus in genere hominibus, non pro solis electis facta est.

3. Si passiones hujus temporis non sunt conferendæ ad futuram gloriam, tum nec operum nostrorum merita erunt causa beatitudinis æternæ. Sed prius Rom. 3. 18, E. & posterius. Ad hoc jam ante sufficienter responsum est, quod minimè nostra opera causam faciamus gloriæ illius, quâ beatos olim Deus ditabit, sed solam ipsius misericordiam, & gratiam: ideò non secundum debitum, sed secundum gratiam gradus hos gloriæ conferri dicimus.

Ut verò gradus præmiorum in vitâ æternâ constituuntur: sic etiam poenarum in inferno concedendi sunt, juxta manifesta Scripturæ dicta Luc. 12. v. 47. 48. Luc. 10. 12. Matth. 23. v. 14. Sap. 6. v. 6. 7. poenas autem istas non ad conscientiam peccatorum tantû referimus, quæ hic non raro etiam tum miserè affligitur, quando poena externa non timetur; sed corpora quoque ipsa hominum his tormentis subjecta esse omninò putamus; siquidem justa est ratio, ut quæ simul peccarunt, peccatorum etiam poenas dignas luant. Plus tamen cruciabit damnatos interior cogitatio de continuatione & æternitate doloris, quàm sensus tormenti exterioris, inquit Dionys. in Apoc. 18. fol. 298.

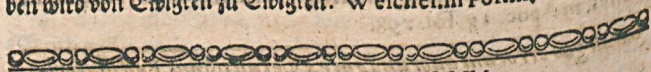
Catalogus errorum quorundam ex vetustissimis Postillatoribus præsertim Papisticis hinc inde collectus.

- I. Historia hujus Evangelii facta est Mense Aprili: videlicet prima die Anno Christi 33, inditione 5. Guillermus in Postill.
- II. Prohibetur eradicatio festinata, damnosa & suspiciosa. Festinata est, quando nò præcedit admonitio. Damnosa, quando multitudo est in causa, vel princeps. Suspiciosa est, quam non habetur certitudo de alicujus hæresi & vitio. Tales ergo non sunt excludendi: quia in his tribus modis prohibetur hic eradicatio fieri. Ludolph. de vita Christi c. 64.
- III. Mittentur in infernum, qui creditur esse in centro terræ, & terra vallatus undique. Idem.

IV. In agro virginis Mariæ Deus seminavit ponendo optimum super omnia verbum. h. e. filium æternum cum omni plenitudine gratiarum & virtutum ac donorum SS. ita, quod Diabolus nunquam posset ibi aliquod malum seminaré. Unde Deus dixit eidem Cant. 4. Tota pulchra es amica mea, & macula &c. Voluit E. Deus superabundanté suam bonitatem in virgine matre ostendere, ut omnes peccatores discant ad eam recurrere, tanquã ad matrẽ gratiæ & misericordiæ, ut canit Ecclesia: o Ergo peccator, & o peccatrix, recognoſce peccata, & ſcito, quod Diabolus seminavit in te talia, ut perdat æternaliter. Age E. penitentiam, & recurre ad matrem, ut per eam ex bonitate Dei detur gratia, qua consequaris veniam & gloriam. Pelbertus in sermon. Pomer. ferm. 35.

V. Crassitudo terræ habet mille septingenta & octodecim miliaria, ubi infernus in medio est, qui cogitur in se concludere corpora omnium hominum damnatorum, qui unquam in mundo fuerunt usq; ad extremum diem. Gosterus in Postill.

VI. Ob gleich das Ende der Welt kan verstanden werden von dem jüngsten Gericht/als die grosse Erndte/da wir alle müssen zusammen kommen/so mag es doch auch das Gericht des Vaters beschliessen/welches ein Ende machen wird aller weltlichen Reiche / mit auffhebung aller Stande/daß sein Sohn Christus Raum habe zu herrschen/dazu er denn gefand ist/daß er ein König aller Könige vnd Herr aller Herren / vnd seine Gewalt / Mächte / Stärke / Herrligkeit muß auch kund werden auß Erden vor dem jüngsten Tage mit Offenbarung seines Reichs etc. das da bleiben wird von Ewigkeit zu Ewigkeit. Weichel. in Postill.

GAudeo quod prodixi iterum, carissime T A N C K I,
Munerat, ingenij prodixi amica tui.
Non satiræ est capisse, decet prodire sed ultra.
Tendere E ad meliorem non trepidante gradu.
Antea pugnantem vidisti te Marte secundo.
Gressu sacris studijs nobilis atque Viris:
Vidisti hoc nostrum, quod lambit Sala, Lycaum.
Vidisti E applausu signa sonora dedisti.
Tempus erit, quo te reducem quoque patriæ cernat.
Et cingat doctum fronde virentis caput.
In te capite modò firmet, firmata perennet.
Johannes Pater: voti summa sis ista mei.

JOHANN. MAIOR D.

94 A 7385

ULB Halle
002 728 095

3

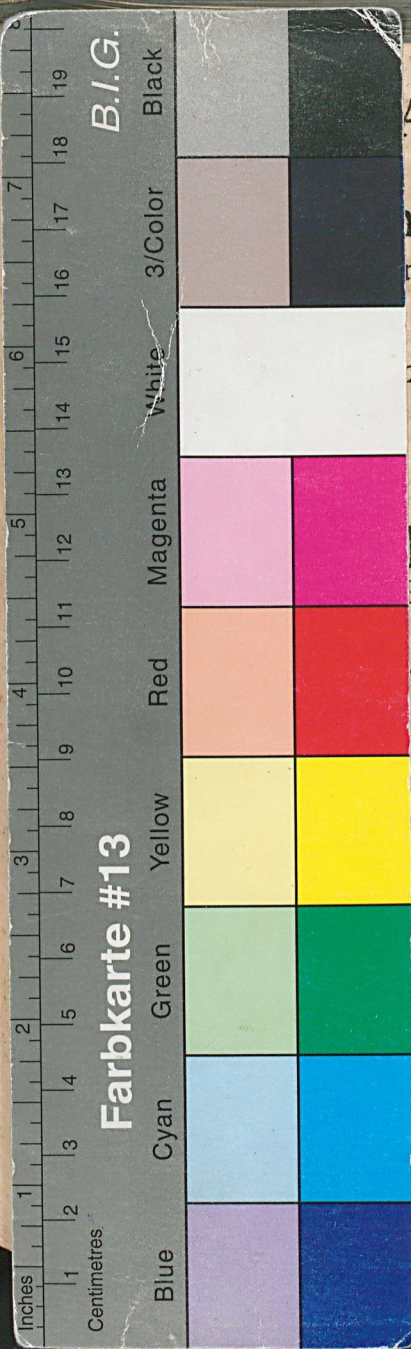

VD17

1. An der ...
2. ...
3. ...

12

ATIO

nicæ quintæ

CE

D E

RHARDO

ROFESSORE

æ Jenensis Re-
Decano,

*Fautore summo
colendo*

bonit

NCKEN

gap.

ris

XVII.

E

INMANNI,

